

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Matka Páně ve víře a teologii Karla Farského

Mother of the Lord in the Faith and Theology of Karel Farský

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Jiří Vogel, Th.D.

Autor:

Kateřina Sedláková

Praha 2018

Poděkování

Děkuji doc. ThDr. Jiřímu Vogelovi, Th.D., za odborné vedení práce, Mgr. Filipu Sedlákovi za cenné rady, které mi pomohly práci zkompletovat a RNDr. Ivaně Macháčkové za jazykovou korekci anglického textu. Své rodině děkuji za ochotu a trpělivost, kterou mne při psaní práce podpořila.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci "Matka Páně ve víře a teologii Karla Farského" vypracovala samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 7. 2018

Kateřina Sedláková

Anotace

Bakalářská práce "Matka Páně ve víře a teologii Karla Farského" chce být sondou do tématu mariologie v Církvi československé husitské se zaměřením na osobu jejího zakladatele a prvního patriarchy Karla Farského. Na základě analýzy pramenné literatury věroučného i prakticko-liturgického charakteru sestavuje do střípků rozbitý obraz Farského pojetí Marie. Její zdůvodnění spočívá v současném otevření diskuze na téma Marie v CČSH a v nedostatku literatury, která by obeznamovala s Farského pohledem na ni.

Klíčová slova

Marie; matka Páně; mariologie; Církev československá (husitská); CČS(H); husitská teologie; Karel Farský; Teologie 20. stol.

Annotation

The bachelor thesis "Mother of the Lord in the Faith and Theology of Karel Farský" aims to be a probe into the topic of mariology in the Czechoslovak Hussite Church with the focus on the person of its founder and the first Patriarch Karel Farský. It's based on the analysis of the primary sources of doctrinal and also practical-liturgical character and assembles the fragmentary image of the Farský's concept of Mary. Justification of this topic lies in the current opening of discussion on the topic of Mary in the CHC and in the lack of literature, which describes Farský's view on her.

Keywords

Mary; Mother of the Lord; mariology; Czechoslovak (Hussite) Church; C(H)C; Hussite theology; Karel Farský; 20th century theology

Obsah

Obsah	5
Seznam zkratek	7
Úvod	8
1. Cíl a způsob práce	10
2. Český Misál	11
2.1 Sešit I. Vánoce 1919	12
2.1.1 Mešní řád	12
2.1.2 Obřad obětní	12
2.1.3 Neděle a svátky	13
2.2 Sešit II. doba po zjevení Páně a postní	15
2.2.1 Památka Sedmibolestné matky Páně	15
2.3 Sešit III. Velikonoce 1920	16
2.4 Sešit IV. Doba svatodušní 1920	17
2.5 Sešit V. Léto 1920	17
2.5.1 Marie, Matky Páně 15. 8.	17
2.5.2 Narození Marie, Matky Páně 8. 9.	18
2.6 Sešit VI.	18
2.7 Sešit VII. Podzim 1920	18
2.8 Marie v Českém misálu - shrnutí	19
3. Liturgie	20
4. Obřadní příručka a Agenda	22
5. Zpěvník	24
5.1 Adventní a vánoční písně	25
5.2 Postní písně	27
5.3 Svatební písně	28
5.4 Marii, mateři Kristově ku poctě	28
5.5 Marie v písních - shrnutí	29
6. Stručný výklad náboženské nauky	31
6.1 Odlišné názory v CČS o věcech víry	33
7. Československý katechismus	35
8. Postily	36
8.1 Marie na okraji	36
8.2 Marie v centru zájmu	40

8.3 Marie v postilách- shrnutí	44
Závěr	46
Seznam použité literatury	48

Seznam zkratk

CČS - Církev československá

CČSH - Církev československá husitská

CČS(H) - Církev československá (husitská)

ŘKC - Římskokatolická církev

NC - Nicejsko-cařihradské vyznání víry

Znění použitých biblických citací je až na výjimky, na které je v textu upozorněno, dle Českého ekumenického překladu 2008.

Úvod

Proč dnes psát práci o úctě k Marii v Církvi československé husitské? Proč psát o pojetí Marie u Farského? Odpovědí na tyto otázky je skutečnost, že v současnosti se v CČSH otázka Marie opět stala předmětem diskuze a to rovnou z několika stran.

Jednak je třeba vzít vážně *Stručný komentář k Základům víry*, který schválil VIII. sněm, a který se právě nově vyjadřuje i k otázce Ježíšova původu a v zásadě pozitivně i k Mariinu panenství.¹ Potom zejména v Plzeňské diecézi CČSH lze hovořit o něčem, co by šlo pojmenovat jako "mariánské probuzení".² Avšak toto téma jistě není omezeno pouze na Plzeňskou diecézi, ale je v církvi obecně šířeji diskutováno.³ Naproti "mariánskému probuzení" stojí v současnosti aktuální mediální kauza v otázce znovuoobnovení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, proti kterému se výrazně angažuje zase jiné "křídlo" CČSH.⁴ Z uvedeného je patrné, že odborná diskuze na toto téma je pro CČSH

- 1 *Základy víry Církve československé husitské se stručným komentářem: přijaté na 1. zasedání VI. sněmu dne 17. října 1971 jako oficiální nauková norma ve znění*, .. Praha: Církev československá husitská, 2014. Blahoslav (Církev československá husitská). s. 147.
- 2 Pro představu např. články v diecézní revue *Preface*: LOSSKIJ, Vladimír Nikolajevič. Přesvatá. *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2017, 5(1), s. 17-23; ŠTOJDL, Filip Michael. Panna Maria - matka křesťanů. *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, 3(3-4), s. 21-22; ŠTOJDL, Filip Michael. Dopis Marii. *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, 3(2), s. 5; ZÍTA, Lubomír. Kázání na Zvěstování Páně. *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, 3(2), s. 6-7; BUJNA, Lukáš. Prameny a kořeny (Letní rozjímání o církevní a rodinné identitě). *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, 3(2), s. 13-14. Či příspěvek současného Plzeňského biskupa CČSH na brněnské teologické konferenci: ŠTOJDL, Filip. Úvahy o Marii. In: *Identita CČSH v duchovním životě a zbožnosti: sborník z teologické konference v Brně 26.-27.5.2016*. Praha: Církev československá husitská, 2016, s. 14-24. A knihu plzeňsko-karlovarského vikáře Lukáše Bujny: BUJNA, Lukáš. *Vzývání Panny*. Plzeň: Plzeňská diecéze Církve československé husitské, 2017. Naopak proti těmto tendencím se objevuje i vymezení a nesouhlas, např.: HRADIL, Jan. Identita?. *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2016, 96(4), s. 3.
- 3 Zde nalezneme číslo *Českého zápasu*, které se Marii věnuje hned v několika člancích: *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2015, 95(49). Stěžejní z nich je článek Jiřího Lukeše: LUKEŠ, Jiří. O Marii, matce Ježíše, nejen v Novém zákoně I. *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2015, 95(49), s. 3., který pokračoval až do čísla následujícího: LUKEŠ, Jiří. O Marii, matce Ježíše II. *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2015, 95(50), s. 3. Marie jako vzor mateřství, což je plně v linii Farského, jak je v práci ukázáno dále, byla použita např. zde: *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2018, 98(18).
- 4 Např.: Mariánský sloup se na Staroměstské náměstí nevrátí, zastupitelé byli proti. *IDnes.cz: Praha a střední Čechy* [online]. 15. 9. 2017 [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: https://praha.idnes.cz/mariansky-sloup-praha-staromestske-namesti-fm0-/praha-zpravy.aspx?c=A170915_063329_praha-zpravy_jj; *Stanovisko CČSH k mariánskému sloupu*. [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: <http://www.cesh.cz/dokumenty/3074-stanovisko-cesh-k-marianskemu-sloupu.pdf>. Ačkoli z oficiálního vyjádření vedení CČSH je patrná snaha o vysvětlení, že problém netkví v Marii, je zajímavé si v tomto kontextu poslechnout vyjádření právě

nutností.

Pokud však chceme o otázce mariánské v CČSH solidně diskutovat, je třeba zodpovědět otázku, zda má úcta k Marii v CČSH nějakou historii. Pro tyto účely je nutné vytvořit sérii studií, které by se tomuto problému věnovaly - tato bakalářská práce chce být jednou z nich.

Řešit otázku Marie zrovna u Farského má opět zdůvodnění několikeré. To první je přirozené a samozřejmé - Farský byl jedním z nejvýraznějších iniciátorů vzniku CČS, zásadně ovlivnil její teologické směřování a v neposlední řadě byl jejím prvním patriarchou. V tomto čase navíc očekáváme blížící se oslavy 100. výročí založení CČS(H) a zároveň jsme si minulý rok připomněli 90 let od Farského smrti. Tázat se po pohledu Farského na otázku, která nás zajímá, má své opodstatnění také ve Zdeňkem Kučerou upravené verzi Masarykova známého výroku: "... i církve se udržují ideály, v nichž mají svůj původ."⁵

Plzeňského biskupa CČSH Filip Štojdla v rámci pořadu o problematice obnovy mariánského sloupu: Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze se stal rozbuškou v ekumenických vztazích v Česku. In: *Křesťanský magazín*. [zpravodajsko-publicistický pořad]. Režie J. Rásocha. [online]. ČT2. 19. 11. 2017. [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/217562215600014>.

5 KUČERA, Zdeněk, Jiří VOGEL a Martin CHADIMA. *Víra a služba: společenství Církve československé husitské v myšlení a praxi*. Chomutov: L. Marek, 2012. Pontes pragenses (L. Marek). s. 9.

1. Cíl a způsob práce

Farského pojetí Marie je tématem, o kterém se určitě nedá mluvit jako o naprosto nezmapovaném. V mnoha pracích o Farském, staršího i novějšího data, se docela běžně stává, že se autoři tématu mariánského letmo dotknou.⁶ Ovšem, tak jako nemůžeme mluvit o úplné ignoraci tématu, tak se také nedá mluvit o tom, že by téma bylo nějakým větším způsobem zpracované. Doposud totiž neexistuje žádná práce, ani studie, která by se podrobněji zaměřovala právě na toto místo Farského víry a teologie.

Práce vychází prvořadě z primárních pramenů, při jejichž analýze je samozřejmě přihlédnuto k zmíněné nečetné literatuře sekundární. Výběr literatury, která je použita pro analýzu Farského pojetí Marie a mariánské úcty, vychází z prostudování zásadních Farského prací a výběru těch, kde se otázkou Marie zabývá. Práce, kde se o Marii nezmiňuje, zde přirozeně uvedeny nejsou. I přes tento výběr je snaha o rekonstrukci Farského Marie sbíráním roztráštěných střípků z nejšířšího okruhu literatury od *Postil*, přes některé systematicko-teologické pokusy až k *Misálu*, *Zpěvníku* a *Agendě*. V tomto smyslu propojení věroučných a prakticko-liturgických textů se pokoušíme o syntézu Spisarova a Trtíkova přístupu k hledání Farského stanoviska.

Předním záměrem této práce není historický popis a rozbor všech zdrojů do posledního detailu, ale snaha o teologické uchopení Farského pohledu na Marii v obecné, principiální rovině, posouzení jeho možného dopadu do současné teologické a dějinné situace církve a tedy i ekumeny a společnosti.

Práce si také klade za cíl přezkoušet názor Zdeňka Trtíka, který tvrdí, že Farský se otázce Marie věnoval jen proto, že byl nucen vyrovnat se s katolickou teologií, z níž církev vyšla, že jde tedy v posledku pouze o negativní vymezení se, ale nikoli o pozitivní vyjádření mariánské otázky.⁷

6 Zde jen několik prací o Farském, které se tématu Marie občas dotknou: BUTTA, Tomáš, David FRÝDL, Jaroslav HRDLÍČKA, et al. *Karel Farský: sborník věnovaný 90. výročí modernistického kněze, učitele a patriarchy Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2017. Blahoslav (Církev československá husitská); CHADIMA, Martin. *Dr. Karel Farský - I. patriarcha Církve československé (husitské)*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze Církve československé husitské, 2017; KAŇÁK, Miloslav. *Dr. Karel Farský: O životě a díle prvního patriarchy církve československé*. Praha: Blahoslav, 1951.

7 TRTÍK, Zdeněk. *Theologické úvahy*. Praha: Blahoslav, 1952. s. 42.

2. Český misál

Český misál je Farského překlad dobové římské mše do českého jazyka, který v letech 1919 až 1920 vyšel postupně v sedmi sešitech. Text je upraven, aby nebyl kostrbatý, byl srozumitelný a zpěvný. *Český misál* se postupně vyvíjel, tak aby vyhovoval potřebám nově vzniklé církve, až jej postupně nahradila nová *Liturgie*.

Farský před Vánoce 1919 přeložil první dva sešity, přičemž byl překlad prvních dvou sešitů dokončen v prvním prosincovém týdnu.⁸ Dříve než se Farský do překladu pustil sám, zkusil oslovit zkušené překladatele, byl však odmítnut, nebo po něm vyžadovali vysokou odměnu za překlad. Vzhledem k vytyčenému cíli, sloužit vánoční bohoslužbu v národním jazyce, vzal překlad na svá bedra. "Již dříve si pořídil překlad všech zpívaných částí a hlasitých modliteb, nyní je doplňoval i ostatními modlitbami a odpověďmi. ... Český misál stal se totiž prubířským kamenem reformovatelnosti církve, neboť správně bylo o něm řečeno, že jeho vydáním byla postavena celá katolická církev před alternativu, jak se postaví k reformám vůbec."⁹

V knize *Přelom*, Farský vzpomíná, mimo jiné na práci na *Českém misálu*, tam se dočteme, že první sešit byl pouze překlad římské mše.¹⁰ I přes to, že je označován za "pouhý" překlad, tak je patrné, že do textu samotného misálu pozvolna prosakuje Farského vyjádření víry, a tak už v prvním sešitu jsou vidět nepatrné, ale pro tuto práci důležité změny ve vnímání postavy Marie, oproti tradičnímu přístupu římské církve.

Pro naše účely dogmatické analýzy budeme *Český misál* komparovat s *Římským missálem* v překladu Prokopa Baudyšeho z roku 1891.¹¹ Baudyšův misál je, na rozdíl od Farského misálu, příručkou určenou pro laickou veřejnost, nikoliv pro potřeby kléru. Baudyš sestavil misál, aby sjednotil a kultivoval modlitby používané lidmi během mše a nahradil tak modlitební knížky, které shledává nevyhovujícími.¹² Baudyšův misál je řazen do čtyř celků: mešní řád, mše na neděle a svátky přes celý rok, zvláštní mše na svátky Svatých, mše spojené více Svatým.¹³ Při porovnání s Farského textem je na první pohled

8 KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 29.

9 KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 28-30.

10 FARSKÝ, Karel. *Přelom: Vzpomínkové feuilletony k dějinám CČS z r. 1919-1920*. Praha: Tiskem Národní tiskárny a nakladatelství, spol. s.r.o. v Praze - Nákladem vlastním, 1921. s. 77; Kalous např. tvrdí, že *Český misál* byl upravován až od 4. vydání. Jak si však vzápětí ukážeme, tak to není úplně pravda. KALOUS, František. Br. Dr. Karel Farský, vzor duchovního církve československé. *Náboženská revue Církve československé*. Praha: Blahoslav, 1937, **IX**, 97-103; 129-137. s. 100.

11 BAUDYŠ, Prokop. *Římský missál: Mešní kniha církve svaté*. Praha: Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V.Kotrba), 1891.

12 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. IV- V.

13 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. XIV-XV.

patrné rozdílné množství použitého textu, *Český misál* je výrazně menší publikací, jejíž text je v návaznosti na potřeby nově vzniklé církve poněkud jinak řazený - misál rozdělený do sedmi sešitů. Baudyšův misál je paralelní latinsko-český text.

2.1 Sešit I. Vánoce 1919

Tento sešit misálu se dělí do více výrazných samostatných celků, vzhledem k tomu se jim budeme věnovat samostatně.

2.1.1 Mešní řád

S Marií se setkáváme v této části sešitu celkem třikrát, z toho dvakrát na první straně v části konfiteor: "Vyznávám se Bohu všemohoucímu, blahoslavené Marii Panně, ... Protož prosím blahoslavenou Marii Pannu, ... modlete se za mě k Pánu Bohu našemu."¹⁴ Baudyšův text na rozdíl od Farského označuje Marii jako "vždy Pannu", a tak čteme "... blahoslavené Marii vždy Panně,..." což je ve shodě s latinským textem "...beatae Mariae semper Virgini..."¹⁵ Marie je zde i v Baudyšovi zmiňována vždy v řadě svatých. Znovu se s matkou Páně setkáme ve vyznání víry, používá se překlad Nicejsko-cařihradského kréda: "A vtělil se Duchem svatým z Marie Panny; a člověkem se stal."¹⁶ V překladu Baudyšově pak: "*A vtělil se od Ducha Svatého z Marie Panny a člověkem učiněn jest.*"¹⁷ Jak vidíme, u Farského nacházíme posun v označení činitele vtělení. Zatím co je u Baudyšě Ježíš pasivně vtělen, Farský jednoznačně vidí Ježíše jako toho, který sám působí vtělení. Tento posun může, ale nikoli nutně musí, mít vědomý christologický význam. Vzhledem k našemu tématu se jím však nemůžeme více zabývat, ale bylo by chybou na to neupozornit. Pro nás je důležité, že v otázce Marie se texty nikterak nerozcházejí.

2.1.2 Obřad obětní

Je patrné, že, až na již výše zmíněnou odchylku dotýkající se ustavičného panenství, jde pouze o překlad latinského textu, později totiž, jak uvidíme dále, vlivem Farského christologie ztrácí Marie titul Boží rodičky a taktéž přichází i o panenský titul. Zde tedy ještě čteme, že kněz pronáší: "Přijmiž, sv. Trojice, tuto oběť, ... i ke cti

14 FARSKÝ, Karel. *Český misál: Vánoce 1919*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1919. s. 1.

15 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 6.

16 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 3.

17 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 12. (kurzíva původní).

blahoslavené Panny Marie,...",¹⁸ v Baudyšově textu pak: "... blahoslavené Marie vezdy Panny..."¹⁹ a dále Farského text pokračuje s titulem Rodička Boží "V tomto posvátném shromáždění svém vzpomínáme nejprve přeslavné Panny Marie, Rodičky Boha a Pána našeho Ježíše Krista,..."²⁰ Baudyšův text zní: "slavné ustavičné Panny Marie, Rodičky Boha a pána našeho Ježíše Krista..."²¹

Poslední zmínku v tomto sešitě nalezneme v části zvané "Vzpomínka na zesnulé": "Zbav nás, prosíme, Hospodine, všelikého zla minulého, přítomného, i budoucího a přímluvou blažené a slavné Marie Panny, Boží Rodičky Marie, s apoštoly..."²² U Baudyše nalezneme text v podobě "slavné ustavičné Panny, Bohorodičky Marie..."²³ Vzpomínka na zesulé a celkově pohřební obřady jsou jedním z tradičních míst, kde se Marie objevuje, nalezneme ji v různých funkcích (např. Přímluvkyně), během práce na to bude upozorňováno.

2.1.3 Neděle a svátky

V této části sešitu se již dle názvu zjevně bude věnovat svátkům a významným nedělím. Marii nalezneme hned na několika místech a to: mše Půlnoční, Ranní, Mlád'átek a Novoroční.

Půlnoční - Během půlnoční bohoslužby je použito tradiční čtení z Lk 2,1-14: "... přihlásil (se) s Marií, zasnoubenou sobě manželkou, samodruhou."²⁴ Baudyš: "... aby se přiznal s Marií, zasnoubenou sobě manželkou, těhotnou."²⁵ Zde jde pouze o záměnu synonym. Na další straně *Českého misálu* čteme v části "před úkonem": "V tomto posvátném shromáždění slavíme den veleposvátný, kdy blahoslavené Marie neporušené panenství tomuto světu vydalo Spasitele,..."²⁶ Při porovnání s Baudyšovým překladem je vidět značné zkrácení textu, přičemž Farský zachovává termín "neporušené panenství". U Baudyše vidíme: "... tu noc přesvatou oslavujíce, na kterou neporušené panenství Blahoslavené Marie tomuto světu vydalo Spasitele : ctíme též i památku nejprve téže slavné ustavičné Panny Marie, Rodičky téhož Boha a Pána našeho Ježíše Krista..."²⁷

18 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 5.

19 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 18.

20 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 7.

21 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 18.

22 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 10.

23 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 29.

24 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 1. (text v závorce autorka práce KS).

25 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 85.

26 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 2.

27 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 39.

Ranní - Během ranní bohoslužby se čte z Lukášova evangelia 2,15-20, v této pasáži se Marie objeví dvakrát. Text není ničím neobvyklý, takže jej více nerozebírám. Poprvé čteme: "... našli Marii, Josefa a nemluvnátko, položené v jeslích. ... Ale Marie zachovala všechny ty události, skládajíc je v srdci svém."²⁸ Text evangelia se shoduje s Baudyšovým překladem.²⁹

Mlád'átek - Text evangelia, které se při této neděli čte Mt 2,13-18, odkazuje na Josefův sen, po kterém se s rodinou vydá do Egypta: "Vstaň a vezmi dítě i matku jeho a utec do Egypta ... Kterýžto vstal a vzal dítě i matku jeho v noci a odešel do Egypta;..."³⁰ Baudyšův text se shoduje s Farským, nalezneme pouze lehké stylistické nuance.³¹

Nový rok - V první modlitbě během novoroční bohoslužby je opět zdůrazněno panenství Marie: "Bože, jenž jsi pokolení lidskému z úrodného panenství blahoslavené Marie záruky spásy věčné poskytl,..."³² Baudyš: "Bože, Jenž Jsi plodným panenstvím blahoslavené Panny Marie lidskému pokolení odměny věčného spasení uděliti ráčil: propůjč nám, abychom přímluvy té svaté Panny u tebe zakusili, skrze kterouž jsme hodni učinění byli obdržeti původce života, Pána našeho Ježíše Krista..."³³ Na další straně *Českého misálu* čteme modlitbu, kde se poprvé objeví nové oslovení Marie a to "dívky Bohorodičky". Je zajímavé, že oslovení matky Ježíše není během bohoslužby jednotné, a i když označení "dívka" již směřuje k budoucím tendencím Farského, tak "Bohorodička" jej stále drží v římské tradici. "Necht' nás toto přijímání, Hospodine, očistí od činu zlého: a na přímluvu blahoslavené **dívky Bohorodičky** Marie ať účastnými nás učiní prostředků nebeských."³⁴

Slavnost Tří králů - Tato poslední část prvního sešitu se o Marii zmiňuje pouze v textu Matoušova evangelia 2,1-12 a to konkrétně: "... našli dítě s Marií, matkou jeho,..."³⁵ V Baudyšově missálu je svátek označen "Na slavnost' zjevení Páně neb sv. tří králů". "A všedše do domu našli dítě s Marií, matkou Jeho..."³⁶

28 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 3.

29 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 89.

30 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 7.

31 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 107.

32 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 8.

33 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 115.

34 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 9. (zvýraznění autorka práce KS).

35 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 11.

36 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 121.

2.2 Sešit II. doba po zjevení Páně a postní

Sešit je opět rozdělen do několika samostatných oddílů, přičemž se zde objevuje "Památka sedmibolestné matky Páně". Tomuto celku bude věnována pochopitelně větší pozornost, než ostatním, pouze okrajovým zmínkám. Mezi ně patří citace z Janova evangelia 2,1-11 "... a byla tam matka Ježíšova..." Tuto citaci najdeme v části věnované druhé neděli po třech králich.³⁷ Na Hromnice je citována část evangelia Lukášova 2,22-32: "Za onoho času, když se naplnili dnové očišťování Mariina podle zákona Mojžíšova,..."³⁸ Dále v témže svátku nacházíme k Marii vztahující se modlitbu "... na přímluvu blahoslavené dívky Marie..."³⁹ Je zde vidět posun oproti prvnímu sešitu *Misálu*, kdy je sice Marie nazvána dívkou, ale stále Bohorodičkou, zde už vidíme pouze dívku Marii. Při porovnání s Baudyšovým missálem je vidět několik změn, tou první je, že Farský zkrátil název svátku pouze na Hromnice, přitom u Baudyše nalezneme označení: "Slavnost Očištění blahoslavené Panny Marie čili Hromnice (Purificatio B.M.V.; dupl. II. el)"⁴⁰ Dále ve zmíněné modlitbě označuje Baudyš Marii jako ustavičnou Pannu⁴¹ "... na přímluvu blahoslavené Marie, ustavičné Panny..." Navíc je Farského text výrazně zkrácen.

2.2.1 Památka Sedmibolestné matky Páně

Památka Sedmibolestné matky Páně připadá na pátek po neděli smrtné, během tohoto svátku je čteno evangelium podle Jana 19,25-27, další čtení je z knihy Judit 13,22-25. Úvodní modlitba je taktéž z J 19. Modlitba pronášená knězem vzpomíná Marino utrpení: "... připomínající si bolesti a utrpení blahoslavené Matky tvé Marie, jejíž převzácnou duši dle předpovědi Simeonovy meč bolesti pronikl..."⁴² Marii označenou jako "Máti" nalezneme během Obětování, titul "blahoslavené Panny" Marie nese při přijímání, kdy kněz pronáší slova: "Ó šťastní smyslové blahoslavené Panny Marie, kteří beze smrti vytrpěli mučednickou palmu pod křížem Páně"⁴³ Jedná se o jediné místo bohoslužby, kdy je Marie označena jako Panna.

Dle církevní tradice je součástí bohoslužby píseň "Stabat Mater" (P. Jacoponus,

37 FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit II., Doba po zjevení Páně a postní*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920. s. 15. Baudyš - beze změny. BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 132.

38 FARSKÝ. *Český misál: Sešit II*. 1920. s. 20.

39 FARSKÝ. *Český misál: Sešit II*. 1920. s. 21.

40 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 544.

41 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 545-546.

42 FARSKÝ. *Český misál: Sešit II*. 1920. s. 51.

43 FARSKÝ. *Český misál: Sešit II*. 1920. s. 52.

františkán +1306) Tuto píseň nalezneme i ve *Farského zpěvníku*, avšak v jiném překladu. Zde je text totožný s Baudyšovým překladem⁴⁴ a podle Adolfa Parmy se jedná o text ze *Svatojanského kancionálu*.⁴⁵ Jak píše Kaňák, Farský měl většinu písní již v češtině shromážděnou, ještě před samotným započítím překladu *Misálu*.⁴⁶

Při porovnání s Baudyšovým textem je opět vidět Farského zkrácení textu, lehké upravení názvu, který ale zachovává nezměněný význam "Památka sedmi bolestí Panny Marie".⁴⁷ V *Českém misálu*, jak shora uvedeno, vidíme také výrazné omezení množství a "usměrnění" Mariiných titulů, oproti tomu v rámci celé římské mše je Marie titulována jako: "blahoslavená Panna Marie", "Matka Marie", "přeblahoslavená Marie Panna", "Matka Tvá", "panenská Rodička Boží", "Stálá svatá Maria", "nebes Královna a světa Paní vedle kříže Pána našeho", "Matka Boží".⁴⁸ Farský však zachovává stejná biblická čtení.

2.3 Sešit III. Velikonoce 1920

Třetí sešit *Českého misálu* je rozdělen do částí podle jednotlivých dnů, Zeleným čtvrtkem počínaje a Druhou nedělí po Velikonocích konče. Marii nalezneme v textech vztahujících se k Velkému pátku a Bílé sobotě. Během bohoslužby na Velký pátek čteme tradiční část evangelia Janova 18,1-19,42, konkrétně nás vzhledem k Marii zajímají verše 19,25-27, v *Misálu* je tento text přeložen a nenalezneme zde žádné věroučné odchylky. Baudyš beze změny.⁴⁹ Zajímavější je to s modlitbou, kde je díky přívlastkům patrný vývoj vnímání Mariiny osoby: "Zbav nás, prosíme, Hospodine, od všelikého zla, přítomného, minulého i budoucího, a přímluvou blažené a slavné Kristovy Rodičky Marie, ... dej milostivě pokoje za dnů našich, abychom pomocí milosrdenství tvého i hříchů byli vždy prosti, i před všelikým zmatkem bezpečni."⁵⁰ V této modlitbě je již vidět posun od dřívějšího titulování Marie, jakožto Bohorodičky k nynější Kristorodičce. U Baudyše "... na přímluvu blahoslavené a ustavičné Panny, Bohorodičky Marie..."⁵¹

V části *Misálu* ke slavení bohoslužby na Bílou sobotu, v části "svěcení křestní vody" nacházíme modlitbu: "... uctíváme též památku především slavné Rodičky téhož

44 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 593-594.

45 PARMA, Adolf. *Stabat Mater Dolorosa*.: Pokus v hymnologii. *Museum: časopis bohoslovců českoslovanských*. v Brně: Benediktinské Knihtiskárny, 1906, **XL**, 28-30.

46 KAŇÁK. *Dr. Karel Farský*. 1951. s. 28.

47 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 590.

48 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 590-596.

49 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 309.

50 FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit III., Velikonoce 1920* Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920. s.63.

51 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 328.

Pána našeho Ježíše Krista Marie, ... pro jejich zásluhy (Marie a svatých) a na jejichž prosby rač, Bože, popřáti, abychom ve všem z tvé ochrany a pomoci se radovali."⁵² Marie zde stojí jako první v zástupu svatých, apoštolů a mučedníků. U Baudyšeho nenacházíme ekvivalent, je zde uvedeno, že sbor má zpívat litanie ke všem svatým.⁵³

Večer na Bílou sobotu čteme anaforu: "Královno nebe, raduj se, aleluja, jehož to matkou bylas vybrána ... oroduj za nás k Bohu ... raduj se a vesel se, Maria..."⁵⁴ Dále pokračuje modlitba: "Bože, ... popřej nám, prosíme: abychom po příkladu a s pomocí rodičky jeho radostí života věčného dosáhli."⁵⁵ Tuto modlitbu ani anaforu u Baudyšeho nenalezneme, místo toho se čte Magnificat.⁵⁶

2.4 Sešit IV. Doba svatodušní 1920

Čtvrtý sešit *Misálu* začíná třetí nedělí po Velikonocích a končí svátkem Svatého Petra a Pavla. Marii nalezneme dvakrát v části "před úkonem" na stranách 100 a 105, kde je na prvním místě před svatými a apoštolů. Uctívá se její památka a je zde titulovaná jako rodička Ježíše Krista Marie.⁵⁷ Baudyš: "... nejprve slavné ustavičné Panny Marie, Rodičky Boha a Pána našeho Ježíše Krista..."⁵⁸

2.5 Sešit V. Léto 1920

Tento sešit se skládá z bohoslužeb, které jsou věnovány významným osobnostem a svatým. Jako hlavní texty tohoto sešitu nás v rámci našeho tématu zajímají bohoslužby k oslavě Marie, matky Páně 15. 8. a Narození Marie, matky Páně 8. 9.

2.5.1 Marie, Matky Páně 15. 8.

Bohoslužba je protknuta texty z Lukášova evangelia, konkrétně se jedná o evangelijní čtení Lk 1,42-55 a dále úvodní modlitby Lk 1,28 a Lk 1,46-47, tedy texty "Zdravas Maria..." a "Velebí duše má Hospodina...". Při obětování se čte Lk 1,38⁵⁹ "I řekla Maria: Aj, já děvečka Páně: staniž se mi podle slova tvého."⁶⁰ Zajímavá je modlitba

52 FARSKÝ, *Český misál: Sešit III.* 1920. s. 81. (text v závorce autorka práce KS).

53 BAUDYŠ, *Římský missál.* 1891. s. 343.

54 FARSKÝ, *Český misál: Sešit III.* 1920. s. 85.

55 FARSKÝ, *Český misál: Sešit III.* 1920. s. 86.

56 BAUDYŠ, *Římský missál.* 1891. s. 347.

57 FARSKÝ, Karel, *Český misál: Sešit IV. Doba svatodušní 1920.* Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920. s. 100-105.

58 BAUDYŠ, *Římský missál.* 1891. s. 47.

59 V *Misálu* označeno pouze jako Lk 1.

60 FARSKÝ, Karel, *Český misál: Sešit V. Léto 1920.* Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu

pronášena knězem, konkrétně: "... předobrou matku Pána našeho Ježíše Krista, ... dejž, abychom pro její památku stav mateřský měli všichni povždy v uctivosti..."⁶¹ Je zde vidět změna titulování z dříve často opakovaného titulu "přesvatá matka" je nyní "předobrá matka".

Další čtení, které jediné není z Lukášova evangelia je citace z knihy Sirachovy 3,2-3; 3,5-11: "... kdo ctí matku svou. Kdo ctí otce svého, dlouhého věku se dožije, a kdo poslušen jest otce, občerství matku. Kdož má v úctě Hospodina, ctí rodiče..."⁶²

Pokud porovnáme svátek Marie, Matky Páně 15. 8. s katolickým slavením, pak musíme konstatovat, že je sice zachováno společné datum, ale obřad se velice liší.⁶³ Vysvětlení můžeme nalézt například v nepoměrně větším množství mariánských svátků v katolické církvi, které je nahrazeno svým způsobem shrnujícím svátkem v CČS, ve spojení se stále se vyvíjejícím se věroučným základem.

2.5.2 Narození Marie, Matky Páně 8. 9.

Poznámka k tomuto svátku mluví jasně: "všecko jako 15. 8. kromě:"⁶⁴ modlitby "... popřej nám, abychom oslavujeme památku narozenin vznešené Máti jeho Marie též hodnými jeho bratry vždy býti se snažili..."⁶⁵ U Baudyš je svátek označen jako "Narození Bl. Panny Marie",⁶⁶ oproti *Českému misálu* jde o samostatnou slavnost.

2.6 Sešit VI.

Sešit šestý je bez zmínky o Marii.⁶⁷

2.7 Sešit VII. Podzim 1920

Marii v tomto posledním sešitu *Misálu* nalezneme v modlitbě během Jitřní mše adventní, zmíněna je pouze okrajově, jako ta, skrze niž přišel na svět Spasitel: "Bože, jenž jsi z života blahoslavené rodičky Marie Spasiteli našemu Kristu Ježíši vzejíti dal..."⁶⁸ Při

reformního duchovenstva, 1920. s. 136.

61 FARSKÝ. *Český misál: Sešit V.* 1920. s. 135.

62 FARSKÝ. *Český misál: Sešit V.* 1920. s. 135.

63 BAUDYŠ. *Římský missál.* 1891. s. 671-676. U Baudyš je svátek 15. 8. označen jako: "Slavnost Nanebevzetí blah. Panny Marie".

64 FARSKÝ. *Český misál: Sešit V.* 1920. s. 135.

65 FARSKÝ. *Český misál: Sešit V.* 1920. s. 136.

66 BAUDYŠ. *Římský missál.* 1891. s. 689-693.

67 FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit VI. Podzim 1920.* Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

68 FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit VII. Podzim 1920.* Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu

porovnání s Baudyšovým textem vidíme zachování sdělení, avšak Marie je zde zcela v duchu římské církve oslovována jako "Blahoslavená Panna, Rodička Boží."⁶⁹ Dále je zde uvedeno evangelium podle Matouše 1,18-21: "Když matka Ježíšova Maria zasnoubena byla Josefovi, poprvé než se sešli, nalezeno jest, že jest v jiném stavu z dopuštění Ducha svatého ... neboj vzít si Marii za manželku svou."⁷⁰ Zajímavé je, že během této bohoslužby zazní dvakrát "Zdravas Maria, milosti plná, Pán s tebou; požehnaná ty's mezi ženami a požehnaný plod života tvého Ježíš."⁷¹ Tento text nalezneme v části "obětování" a "po přijímání".

2.8 Marie v Českém misálu - shrnutí

Při porovnání textu s dobovým překladem Prokopa Baudyše můžeme říct, že biblická čtení jsou bez textových úprav, tedy pouze přeložené texty a nenalzáme odchylky. Samozřejmě najdeme nějaké textové odlišnosti, ale pouze na bázi překladové, což je přirozený jev ovlivněný osobností překladatele, jako příklad můžeme uvést Lk 2,5, kdy v textu Farského nacházíme Marii "samodruhou" a v textu Baudyšově "těhotnou".

Pokud se jedná o modlitby a další části bohoslužby, nalezneme postupně vzrůstající tendenci upravování textu, aby více odpovídal víře Farského. Navzdory shora uvedenému tvrzení Františka Kalouse Farský znění modliteb upravoval již od 1. sešitu, a sice v případě Marie důsledně vynechává překlad latinského termínu "semper", čímž se jasně vymezuje proti nauce o Mariině věčném panenství. Další úpravy a posuny v rovině Mariiných titulů na sebe nenechají dlouho čekat. Na nich se nám ukazuje postupný věroučný vývoj Farského myšlení, přičemž jde v souladu s vývojem christologie, a tak zprvu oslovována Marie, jako blahoslavená Rodička Boží, blahoslavená a slavná Marie Panna a podobně, se mění v tituly Rodička Krista, Matka Pána našeho, dívka, blažená a slavná, nebo pouze Marie.

reformního duchovenstva, 1920. s.188.

69 BAUDYŠ. *Římský missál*. 1891. s. 63.

70 FARSKÝ. *Český misál: Sešit VII*. 1920. s. 189.

71 FARSKÝ. *Český misál: Sešit VII*. 1920. s. 189.

3. Liturgie

Jak je již v úvodu řečeno text *Misálu* se postupně proměňoval až do podoby nové *Liturgie*. Návrh *Liturgie* z roku 1923⁷² se v námi zkoumaných ohledech podstatně neliší od verzí připojovaných ke zpěvníku.⁷³ Mezi původním samostatným vydáním a liturgií připojenou ke *Zpěvníku* nacházíme rozdíl pouze technického rázu. V původním návrhu u vyznání víry čteme celý text vyznání víry dle písně "Věřím", ve zpěvníkové verzi je pouze odkaz na píseň ve zpěvníku, což je logické vzhledem k tomu, že původní návrh je samotným textem liturgie a liturgie ve zpěvníku je součástí toho zpěvníku, kde píseň č. 2 - "Věřím" nalezneme.

S Marií "máteří" se ve *Farského liturgii* poprvé setkáme v části "Vyznání": "Probuzen duchem Věčnosti, - z máteře zrozen Marie, - člověka syn, neváhal pak - přes kříž spěti k spáse naší."⁷⁴ Farského píseň "Věřím" používaná v recitované i zpívané podobě jako vyznání víry není dle Kalouse žádným novým krédem nové církve, ale je vědomým přihlášením se ke staré tradici, avšak v duchu nové doby upravené do takové podoby, "... jak je lze dnes přijímat."⁷⁵ Je jistě zajímavé srovnat znění Nicejsko-cařihradského kréda s Farského úpravou i s jeho pracovní verzí:

Současný český překlad NC: "Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem."⁷⁶ Překlad NC v *Českém misálu*: "A vtělil se Duchem svatým z Marie Panny; a člověkem se stal."⁷⁷ Farského příprava k úpravám: "... vtělesnil se (Duchem svatým puzen) člověkem se zrodil z dívky Marie."⁷⁸ Definitivní verze použitá v písni "Věřím" a v

72 Mě byl dostupný pouze výtisk z roku 1924, ten je ale oproti vydání z roku 1923 beze změn. Viz:

KALOUS, František. Úsilí Dra Karla Farského o jednotnou liturgii v ČČS. *Náboženská revue Církve československé*. Praha: Blahoslav, 1934, VI, 266-270; 330-334. s. 267.

73 FARSKÝ, Karel, J. PÍCHA a F. KALOUS. *Liturgie (Mše) pro Církev československou: Připojena též stručná odpolední a večerní pobožnost*. Praha: Nákladem vlastním - tiskem "Politiky", 1924. s. 14-15; 25. Srov. FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních: doporučitelných bratřím a sestrám Církve československé, se stručným přídatkem věroučné nauky a modliteb*. 1. vyd. Praha: Nákladem vlastním, tiskem "Politiky" v Praze, 1922. s. 3; FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních: Doporučitelných bratřím a sestrám Církve československé, s přídatkem modliteb soukromých i obřadních*. 2. vyd. Praha: Nákladem vlastním - tiskem "Politiky", 1923. s. 3; FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních: Pro Církev československou. Vydání páté, bez not. Připojen návrh liturgie, odpolední pobožnost, obřad pohřební a některé modlitby*. 5. vyd. Praha: Nákladem vlastním - tisk. knihtiskárny "Blahoslav", 1924. s. 198, 6, 204; FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních ČČS: Přidány modlitby liturgické, obřadní i některé soukromé*. 6. vyd. Praha: Nákladem vlastním - tisk. knihtiskárny "Blahoslav", 1925. s. 235, 6, 240-241; FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních ČČS: přidány modlitby liturgické, obřadní i některé soukromé*. 8. vyd. Praha: Nákladem družstva.- tiskem "Politiky", 1927. s. 255-256, 6, 264.

74 FARSKÝ. *Liturgie*. 1924. s. 14-15; srov. FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 255-256; 6.

75 FARSKÝ. *Liturgie*. 1924. s. 14. Srov. KALOUS, František. Farského kredo?. *Náboženská revue Církve československé*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1953, XXIV(VI), 22-28. s. 23.

76 Např. *Základy víry*. 2014. s. 9.

77 FARSKÝ. *Český misál: Vánoce 1919*. s. 3.

78 KALOUS. Farského kredo?. 1953. s. 25.

nové liturgii: "Probuzen Duchem Věčnosti, - z máteře zrozen Marie, - člověka syn..."⁷⁹ Zde je vidět plynulý posun od přijetí těla/vtělení skrze Pannu, přes vtělení spolu se zrozením z dívky až po konečné zrození z matky s důrazem na to, že není jen člověkem, ale synem člověka.

Podruhé se s Marií, tentokrát titulovanou jako svatou, setkáváme, ve společnosti apoštolů, mučedníků a vyznavačů, v části "Osvědčení": "Oběti i díla jeho vzpomínající, pomněme však také těch, kdož sjednoceni s ním již ve svém životě, ve znamení víry předešli nás v náplň věčnosti, bratra N. a N. N. i všech ostatních, jmenovitě svaté pravdy mučovníků, vyznavačů, osvětitelů i apoštolů, i všech duší dobrých, s Ježíšovou svatou mateří, bychom se zděděnou hřivnou životního díla jejich věrně hospodařili a šťastně rozmnoženou odkázali věkům budoucím."⁸⁰ Toto umístění i titulování nevyjadřuje žádné významové odchylky od způsobu uvažování v *Misálu*. Co je však nepochybně zjevné, že Marie v *Liturgii* oproti *Misálu* dostává o mnoho méně prostoru. Na druhou stranu nemůže být řeč o tom, že by o ní *Liturgie* mlčela. Právě vědomé postavení Marie v řadě s "mučovníky, vyznavači, osvětiteli i apoštoly" je kladným vyjádřením se k Marii.

79 FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 3. Srov. FARSKÝ. *Liturgie*. 1924. s. 15.

80 FARSKÝ. *Liturgie*. 1924. s. 25; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 264.

4. Obřadní příručka a Agenda

V roce 1920 vydává Farský *Obřadní příručku pro církev Československou*, nejedná se o definitivní dílo, ale o "zatímní pomůcku",⁸¹ ve které Farský upravuje obřady, aby lépe vyhovovaly potřebám nově vzniklé církve. Kaňák zmiňuje Farského výrok ze schůze církevního výboru dne 22. 1. 1920: "... ze všech obřadů byly odstraněny nechutné exorcismy, zaklínání zlého ducha a naopak do nich vložen radostný smysl pro život a pro svět i smysl odvahy k životu."⁸²

Obřadní příručka se stala později také součástí osmého vydání *Zpěvníku*. "Vydání osmé, které korigoval i na smrtelném loži, je rozšířené vydání sedmé o 'Obřadní příručku CČS'."⁸³ *Příručka* v osmém vydání *Zpěvníku*, kde nese název "Agenda (Obřadní modlitby mimoliturgické)." doznala několika změn, oproti vydání z roku 1920, zde budou uvedeny pouze ty změny, které jsou provázány s postavou Marie, Matky Páně.

Již v prvním *Zpěvníku* nalezneme pohřební obřad, který pochází z *Obřadní příručky*, tento obřad zůstává v nezměněné podobě až do osmého vydání. Marie figuruje v promluvě "U hrobu" dospělého: "Pán Kristus, věčně Živý, pro památku přečisté matky své Marie, svatých slavných..."⁸⁴ Pokud se jedná o pohřeb dítěte, pak se s Marií nesetkáme. Vzhledem k postupnému doplňování *Zpěvníku* nejsou tematické části propojovány, ale jsou řazeny za sebou v pořadí dle přidání, díky tomu nenalezneme pohřební obřad "pohromadě" s dalšími částmi *Obřadní příručky*.

Mezi výrazné změny patří vypuštění dvou textů vztahujících se k Marii a zároveň přidání jedné pohřební modlitby. Prvním odstraněným místem je mariánská část v rámci Večeře Páně⁸⁵ "... památce Marie, matky Pána našeho ... dále též prosíme za odpuštění... Marii, Matku Pána našeho Ježíše Krista."⁸⁶ Při porovnání s osmým *Zpěvníkem* si povšimneme, že "Večeře Páně" nese dovětek v závorce "vysluhovaná mimo mši"⁸⁷ důvodem toho označení je, již existující *Liturgie*. Druhým vypuštěným textem jsou Litanie,⁸⁸ které vzhledem k Farského teologickému směřování nebyly dále vyhovující duchu nové církve.

81 FARSKÝ, Karel. *Obřadní příručka pro Církev československou*. Nákladem vlastním - tiskem "Politiky", 1920.

82 KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 47.

83 KALOUS. Úsilí Dra Karla Farského o jednotnou liturgii. 1934. s. 267.

84 FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 285. Od prvního až do osmého vydání zůstává text nezměněn.

85 Večeře Páně - v *Příručce* označené pouze jako večeře Páně (s. 34) zde se s Marií setkáváme, ve *Zpěvníku* je sice část označená jako Večeře Páně, ale s dovětkem "vysluhovaná mimo mši" - zde Marie není.

86 FARSKÝ. *Obřadní příručka*. 1920. s. 34.

87 FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 335.

88 FARSKÝ. *Obřadní příručka*. 1920. s. 58.

Nově přidanou je modlitba "Nad hrobem matky".⁸⁹ Jedná se o prosbu k Bohu, aby zemřelé přičetl k dobru mateřskou zásluhu, všechny starosti i strasti, které tato úloha nesla, poté následuje prosba, aby Bůh dal pozůstalým, ale i nám do duší úctu k posvátnému mateřství. "Po vůli a po zákonu syna Matky Marie Jezu Krista Pána našeho."⁹⁰

Své nezměněné místo si Marie zachovává během "Oddavků", kdy se s ní setkáváme ve čtení z Janova evangelia 2,1-11⁹¹ a při obřadu "Úvod rodičky s nemluvňátkem".⁹² Jedná se o obřad, při němž se přivítá žena a novorozeně ve společenství, zároveň je žena přivítána ve své nové životní roli, roli matky. Matka s dítětem v rukou přichází před oltář, přičemž je duchovním vítána variací na Mariin chvalozpěv z Lk 1,42-55: "Vaše dítě - naše dítě, Vaše radost - naše radost. Vaše i naše duše velebí Hospodina."⁹³ Kromě uvítání, blahopřání a poděkování za přivedení nového dítěte na svět, je jí kladeno na srdce, aby dítě vychovala svědomitě lidstvu i Bohu ku prospěchu a slávě. "Dítě jest narozeno. Ale člověk z něho má býti vychován, aby poznajíc boží zákon pravdy, dobra a krásy, radostně se proň záhy rozhodlo a přiřadilo se mezi syny boží vyvolené, k velikému bratrstvu Pána našeho Ježíše Krista, kterého máti jeho předústojná čtyřicátého dne po narození také přinesla obětovat do chrámu jeruzalémského a zákonu božímú zasvětit."⁹⁴ Opět slouží Marie jako vzor pro ženu, se kterým se novopečená matka může identifikovat a následovat jej ve své naze o výchovu dobrého člověka. Žena bude ve svém počínání podporována církevním společenstvím.

89 Tato modlitba byla přidána nejpozději v osmém vydání. FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 344-345.

90 FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 344-345.

91 Konkrétně "A byla tam matka Jéžíšova. ... matka Jéžíšova pravila mu...I řekla matka jeho služebníkům..." FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 316; FARSKÝ. *Obřadní příručka*. 1920. s. 11.

92 Podoba obřadu od vydání *Obřadní příručky* po vydání v rámci 8. vydání *Zpěvníku* neprodělala změn. FARSKÝ. *Obřadní příručka*. 1920. s. 6-10; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 309-312.

93 FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 310.

94 FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 311.

5. Zpěvník

Zpěvník písní duchovních vyšel poprvé v roce 1922⁹⁵ s počtem 135 písní.⁹⁶ Byl postupně doplňován. "Postupně přidávané písně nebyly však řazeny k původním tematickým celkům, ale byly číselně řazeny postupně."⁹⁷ Rozšiřován byl až do celkem 178 písní v 6. vydání z roku 1925. Toto finální písňové složení se udrželo až do posledního 14. vydání v roce 1951.⁹⁸ *Zpěvník* byl však dále rozšířen o "modlitby liturgické, obřadní a některé soukromé". V průběhu byl také "Připojen návrh liturgie, odpolední pobožnost, obřad pohřební a některé modlitby." a některé další texty. Za definitivní verzi *Farského zpěvníku*, tak můžeme považovat vydání 7. z roku 1927. Mně bylo dostupné pouze vydání 8., které je však s vydáním 7. bezezbytku shodné,⁹⁹ ze kterého budeme v naší analýze vycházet. Při zpracování bylo však přihlédnuto k některým starším vydáním,¹⁰⁰ zvláště k vydání 1., ze kterého pochází všechny písně, v nichž se postava Marie nachází, kromě písně 136 "Čas radosti veselosti", která byla jako jediná dodána později.¹⁰¹ Ze srovnání vyplynulo, že tak jak byly písně postupně přidávány, nebyly v jednotlivých vydáních, alespoň v případě písní, které nás tematicky zajímají, textově upravovány.

Zpěvník je sestaven i z písní nových, ale hlavně převzatých a upravených z jiných kancionálů, v některých případech je použita melodie z písní lidových. Převzaté písně byly textově upravovány tak, aby věroučně odpovídaly duchu nové církve. "Za účelem opatření nových bohoslužebných písní, vytvořených v duchu nové církve, Dr. Farský začal kolem sebe ihned soustřeďovati spolupracovníky, z jejichž rukou mělo společně vzejítí církvi tolik potřebné dílo. S pilností jemu vlastní rozdělil několika ochotným básníkům a básničkám náměty k vytvoření nových písňových textů, získal odborníka k vyhledávání textů písní duchovních, sám pak si vzal za úkol došlé texty věroučně opravit a uzpůsobiti náboženským názorům moderní doby."¹⁰² Mezi tyto úpravy patří přetextování, jako příklad uveďme dvě písně, které se týkají Marie: "Koleda Nesem Vám noviny: Pův. Syna porodila

95 KOVALČÍK, Zdeněk. Zpěvník Dr. Karla Farského: "Zpěvník písní duchovních doporučitelných bratřím a sestřám církve československé". In: BUTTA, Tomáš, David FRÝDL, Jaroslav HRDLIČKA, et al. *Karel Farský: sborník věnovaný 90. výročí modernistického kněze, učitele a patriarchy Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2017. Blahoslav (Církev československá husitská). s. 83-115. s. 88.

96 KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 90.

97 KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 100.

98 KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 103.

99 KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 111.

100 FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922; FARSKÝ. *Zpěvník*. 2. vyd. 1923; FARSKÝ. *Zpěvník*. 5. vyd. 1924;

FARSKÝ. *Zpěvník*. 6. vyd. 1925.

101 Ve 2. vydání. FARSKÝ. *Zpěvník*. 2. vyd. 1923.

102 KANÁK. *Dr. Karel Farský*. 1951. s. 74.

čistá Panna. F: **Syna porodila dívka čistá.**"¹⁰³ V písni "Kristus příklad pokory": "Pův. V chudé chýši pastýřské se z Panny narodil... F. **Když se nejprv narodil jako syn člověka, v jesličky jej vložila jeho milá matka**"¹⁰⁴ Na uvedených příkladech je názorně vidět, jak je odstraňováno označení Panna a nahrazováno tituly, které lépe vystihují Mariinu pozici, jak jí vnímal Farský. Jiným způsobem textové úpravy bylo vypuštění nevhodného textu. Např.: "Svatováclavský chorál", který nese ve zpěvníku číslo 9 a je v něm vynecháno pět slok, konkrétně ty, kde byla invokace k Marii a českým patronům.¹⁰⁵ Zvláštním typem úpravy písně je úplné přetextování. Jedno takové je pro nás zajímavé, protože "(n)a rorátní melodii písně 'Panno blahoslavená, hle anděl nese zvěst' vytvořil Farský zcela novou píseň '**Což Bůh zdávna uložil ve své věčné radě**' (č. 23)",¹⁰⁶ která se již k Marii nevztahuje žádným způsobem.¹⁰⁷

Z celkem 178 písní se s Marií ve *Farského zpěvníku* setkáváme v 20 z nich - 2, 21, 28, 31, 32, 35, 36, 39, 40, 44, 49, 51, 52, 54, 89, 90, 91, 92, 124 a 136 - z toho pouze 4 jsou přímo zařazeny jako Mariánské zpěvy¹⁰⁸ (č. 89-92). Písně, ve kterých se s Marií setkáváme, spadají do následujících tematických okruhů: adventní a vánoční, postní, svatební a již zmíněné Mariánské zpěvy. Zajímavé je, že Marii nenajdeme ve skupině písní pohřebních, protože jinak se Marie během smutečního obřadu objevuje poměrně často, zvláště v modlitbách a přimluvách.

Jediná píseň, která nespadá do žádného speciálního okruhu, je zároveň první píseň, ve které se s Marií setkáme, a sice píseň 2 "Věřím", o které je více pojednáno ve 3. kapitole této práce.

5.1 Adventní a vánoční písně

Marie se vyskytuje zhruba v polovině textů vánočních písní. Tyto písně zde budou krátce, postupně dle doby vzniku představeny. Písně jsou upraveny, jak je již zmíněno. Z doby husitské pochází písně číslo 21, 28, 31 a 40, ze století 17. píseň 44, z 18. století písně 35, 36, píseň 39 je označena jako dětská lidová koleda. Na písních je dobře vidět, důraz na mateřství Mariino a odstranění panenského titulu.

Píseň 21. "Jakož o tom proroci" nese poznámku "Text pozměněn.". Zajímají nás

103KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 98. (zvýraznění původní).

104KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 98. (zvýraznění původní).

105KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 92.

106KOVALČÍK. Zpěvník Dr. Karla Farského. 2017. s. 100.

107Srov. FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 27-28; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 30-31.

108Takto v 1. vydání, později se označení mění na "Zpěvy mateřské". FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 239; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 303.

slova první sloky, konkrétně: "Spasitele vtělení z lidské matky čisté,..."¹⁰⁹

Píseň 28. "Marie, matky čisté, - v ctnostech následujme, - v víře, lásce, důvěře - ustavičně stůjme."¹¹⁰

Píseň 31. "Vítej, Jezu Kriste" je jednou z písní bratrských, autorem této s husitským nápěvem je biskup Jan Augusta. V textu první sloky se zpívá "Vítej, Jezu Kriste, z nebeské věčnosti, - vítej z matky čisté, předražený náš hosti!"¹¹¹

Píseň 32. má podobné úvodní verše s písní předchozí: "Vítej, milý Jezu Kriste, ... narozený z matky čisté,..."¹¹²

Píseň 35. "Nesem Vám noviny" Tuto píseň jsme již zmiňovali, jako ukázkou textové korekce, kdy je z v textu druhé sloky změněno slovo panna na dívka. "Syna porodila dívka čistá,..."¹¹³

Píseň 36. Matku Páně nalezneme hned ve třech slokách. Ve 3.: "Děťátko to je Syn boží, - nemá pozemského zboží: - tak zde leží maličký, - synek chudé matičky." v 5.: "V jeslích leží pacholátko, - plesej, plesej blahá matko,..." a ve sloce 6.: "Nejsi více chudá žena: - pastýři zde na kolena - před tvým synkem padají,..."¹¹⁴

Píseň 39. je označena jako "Dětská koleda z moravských národních písní" - "Pásli ovce Valaši". Odkaz na Marii nalezneme v 5. sloce: "Matička se starala, - kde by plenek nabrala."¹¹⁵

Píseň 40. je píseň podle "kališnických rorátů", její první sloka zní: "Hvězda světlo dala, nebeské zjevení: buď jí za to chvála v lidském pokolení, Marji, máti Pána Krista."¹¹⁶

Píseň 44. "Zpívala synu matička" pochází původně z 1. pol. 17 stol. od Adama Michny z Otradovic ze souboru "Mariánská musika", kde ji nalezneme pod názvem Vánoční noc.¹¹⁷ "Česká 'Mariánská musika' od Adama Michny z r. 1647 zanechala v našem zpěvníku stopu v oblíbené písni č. 44: 'Zpívala synu matička', a to nikoli v textu, jako spíše musikální úpravě obratného vyšehradského regenschoriho V. K. Holana-Rovenského, jenž

109FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 25; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 28.

110FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 31; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 35.

111FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 33; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 36.

112FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 32; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 37.

113FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 38; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 40.

114FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 39; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 41.

115FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 42; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 43.

116FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 42. Srov. FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 44.

117Více viz např. CHURÁČKOVÁ, Alžběta. "Česká mariánská muzika" Adama Václava Michny z Otradovic [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-07-09]. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/123521/>. Bakalářská práce. Universita Karlova /Pedagogická fakulta/ Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce PhDr. Magdalena Saláková.

tuto píseň zaznamenal ve svém zpěvníku 'Kaple Královská' z r. 1693."¹¹⁸ Farský ponechává melodii, text však upravuje. Píseň doporučuje "zpívat sladce". Na první poslech v člověku evokuje ukolébavku. Marie je v ní oslovena jako mladá matka, konejšící/uspávající nemluvnátko. Kromě mateřské lásky vyjadřuje také strach. "Nynej, mé dítě, - mě strach jímá, - že lidé zlí mi schvátí tě - před očima." Dále pokračuje tím, že dítě zavine do čistých plén a dá mu políbení "Že v bezpečí dítě není, - bolí matku."¹¹⁹

Píseň 136. je jediná později přidaná píseň, ve které se setkáváme s Marií, a sice krátce v upraveném textu 3. sloky. "Pův. Spasiteli, kvítku milý, náš Pane Ježíši, z čisté Panny narozený, poklade nejdražší. F: **Ty náš milý Spasiteli, synáčku člověka, z pouhé ženy narozený vzrostl's v nebes reka.**"¹²⁰

5.2 Postní písně

V písni 49. "Kristus příklad pokory" čteme ve 2. sloce: "Když se nejprv narodil - jako syn člověka, - v jesličky jej vložila - jeho milá matka; - plénkami ovinula- jsouc jen dívka chudá;..."¹²¹ Původní text před Farského úpravou zněl: "V chudé chýši pastýřské se z Panny narodil..."¹²²

Píseň 51. je značená "Dle latin. 'Stabat mater'". Jedná se o hymnus určený pro svátek Sedmibolestné Panny Marie (v CČS Sedmibolestné matky Páně). Text ve *Zpěvníku* je dobově upravený překlad, originál pochází ze 13. stol od Jacopona de Todi "Stabat Mater dolorosa", avšak "Zpěvní úprava naší písně by odpovídala notově musejnímu rukopisu z XVI. století a intonací zápisu v kancionále Šamotulském."¹²³ V jiném překladu nalezneme tuto píseň i v *Českém misálu* z roku 1919.¹²⁴ Píseň vyjadřuje bolest, kterou matka prožívá "Podle kříže plna žele stála Matka Spasitele,... Ó jak smutná, sužovaná - stála máti požehnaná... V pláči hořkém bol necht' sdílím, - v účastnosti s tebou kvílím..."¹²⁵

Píseň 52. "Matka pláče, ruce spíná" je součástí i dnešního zpěvníku, a sice pod číslem 245, ale od dob Farského si prošla další textovou úpravou: "přepracováno ve smyslu christocentrickém (Z.T.)".¹²⁶ Ve Farským autorizovaném textu čteme: "Matka pláče,

118KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 71-72.

119FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 46; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 48.

120KOVALČÍK. *Zpěvník Dr. Karla Farského*. 2017. s. 100. (zvýraznění původní); FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 172.

121FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 52-53; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 53-54.

122KOVALČÍK. *Zpěvník Dr. Karla Farského*. 2017. s. 98.

123KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 71.

124Více viz kap. 2.2.1 této práce.

125FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 54-55; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 56-57.

126TRTÍK, Zdeněk, Otakar UNGERMANN a Ladislav ŠIMŠÍK. *Zpěvník Církve československé husitské*.

ruce spíná,... Božského jejího syna kati na kříž přibili. ... bledá na zem klesá v mdlobě, líto jest Marie všem. Ó bolesti, ó žalosti srdce toho čistého!"¹²⁷ Jedná se o píseň o bolesti, kterou prožívá Marie jako matka, která se dívá, jak jí před očima umírá syn. Velice reálně popisuje, jak jí schvacuje zoufalství. Píseň vyvolává pocit sounáležitosti s Marií, a vede k spoluprožívání pocitu ztráty a bolesti.

Píseň 54. postrádá veškeré informace o původu, či autorovi písně. Text je směřován k Marii z úst umírajícího Ježíše. "Poslední se blíží doba, matko milá! - Těžkou smrt mi lidská zloba připravila. ... Naposled již moje oko k tobě zírám. ... Zdráva zůstaň, matičko Ty milovaná, - netruchli příliš, rodičko požehnaná"¹²⁸

5.3 Svatební písně

Ve zpěvníku nalezneme celkem čtyři svatební písně. Marie se objevuje v jedné z nich, a sice v písni 124. je v ní oslokována jako "Matička svatá". Autorkou textu je Věra Klecanská, autor nápěvu není uveden. Píseň má pouze dvě sloky a obě jsou směřovány k Marii jako prosba. "Matičko svatá, k Tobě den ke dni modlitbu ševlí chvějivý ret: Na srdce zkvětá dětí svých shlédni, opatruj lásky nám růžový květ." Ve druhé sloce zaznívá samotná prosba: "Matičko svatá, - kdyby snad květy - naše chtěl zahubit - lidských zlob mráz, Ty dobrá, vyslyš - chvějivé rety, - teplou náručí - obejmí nás!"¹²⁹

5.4 Marii, mateři Kristově ku počtě

Farský do *Zpěvníku* zařadil čtyři písně výslovně mariánské. Jedná se o dvě nově složené písně, dále o přetextovanou sicilskou píseň a o upravené libreto z opery Bedřicha Smetana *Tajemství*.

Píseň 89. je úplně novou písni, kterou otextovala Věra Klecanská, je zpracována na jasné vizi Farského a posléze jím kontrolována. Maria je v textu přirovnána ke vzácnému květu: „Květ vzácný, - Mateřství, podobný zázraku, z máteře Marie Ti vzkvétá k oběti. ... Maria, ty Růže z Jericha, - my svatě věříme, že rajske poupě tvé - nám spásu přineslo."¹³⁰ Zajímavostí je, že u jednotlivých slok je uvedeno, v kterých částech bohoslužby se mají zpívat. Kaňák o této a ještě o další písni¹³¹ z pera Věry Klecanské říká: "...ač textově i

Dotisk opr. 7. vyd. Praha: Církev československá husitská, 2005. s. 461.

127FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 56-57; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 57-58.

128FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 60; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 61.

129FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 167; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 160.

130FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 100. Srov. FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 98.

131Č. 123 "Ve hvězdách stojí psáno".

melodicky nejsou z nejhroších 'nechytily u srdce' a nesplnily úkol od nich kdysi Dr. Farským očekávaný."¹³²

Píseň 90. je inspirována "poutnickou" z opery *Tajemství* od Bedřicha Smetany. Nacházíme zde opět přetextování původního textu. Původně: "Matičko boží, obětuj milosti své mně zář!"¹³³ je upraveno na verzi ve *Zpěvníku*: "Matičko dobrá, podaruj dobroty své mě zář."¹³⁴ V této písni nalezneme jak prosbu o konejšení strachu, tak i motiv proč si Marie vážit, učit se od ní. „Když se mé snahy zašerí, s poctivé dráhy hnou, hled' k Ježíšově máteři naprav zas duši mou, ... Slzy uč stírat rukou svou, - matičko ty milá; - konejšit strach a žalost zlou, ... Uctivě milovat děti - nás uč svým příkladem; - v dětech dar nebes viděti - za vzor si tě kladem: Úctu mít k tajům života, - mateřství ceniti..."¹³⁵

Píseň 91. Autorkou textu je Věra Padovská. Píseň shrnuje život Marie, jako matky Ježíše, od radosti z jeho narození, přes hlásání zvěsti po kříž, ale bez vzkříšení. Z devíti slok je věnováno pět jejímu žalu z Ježíšovy smrti.¹³⁶

V písni 92. se Farského text nese v melodii "siciliánské" písně "O sanctissima, o piissima, dulcis Vigo" z konce 17. století,¹³⁷ ve *Zpěvníku* ji nalezneme pod názvem "Ženo přesvatá, láskou bohatá". I zde nalezneme přepracování původního textu v duchu Farského pojetí Marie. V původním znění čteme "Matko přesvatá, láskou bohatá, zdrávas, Panno Maria - ve Farského znění: *ženo přesvatá, láskou bohatá, vzácná matko Maria!*"¹³⁸

5.5 Marie v písních - shrnutí

Během textových úprav došlo k důslednému odstranění panenského titulu Marie, proto ji v písních nalezneme označovanou jako: matku, matičku, máti, máteř, dále se vyskytuje označení dívka, popřípadě Marie/Maria, oslovení jsou často doplněná o přízviska zdůrazňující její výjimečnost, důležitost, dobrotu, mládí, utrpení, smutek. Jak je pro Farského typické, a i ze změn v oslovení zřejmé, je vyzdvížena Mariina mateřská role.

V písních se tak setkáváme s projevy mateřské lásky a péče, něhy, ale i s obavami,

132KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 76.

133SMETANA, Bedřich. *Tajemství (The Secret)*: Music files. In: *ChoralWiki: the free choral music* [online]. U.S.A. 501(c): Wikimedia Foundation, 2005, 21. 3. 2018 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: [www2.cpd.l.org/wiki/index.php/Tajemstv%C3%AD%C2%AD_\(The_Secret\)_\(Bed%C5%99ich_Smetana\)](http://www2.cpd.l.org/wiki/index.php/Tajemstv%C3%AD%C2%AD_(The_Secret)_(Bed%C5%99ich_Smetana)).

134FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 101; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 99.

135FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 101-102. Srov. FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 99-100.

136FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 102-103; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 100-101.

137KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 72.

138KOVALČÍK. *Zpěvník Dr. Karla Farského*. 2017. s. 95. (zvýraznění původní). Srov. FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 104; FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 102.

které přechází do strachu, bolesti a snahou o smíření se se ztrátou syna. Takový je skutečný obraz Marie v evangeliu, tedy milující matka protknutá bolestí. Přesto mne velká procítěnost textů, hlavně textů zdůrazňujících bolest a ztrátu, vede k myšlence, zdali tento obraz "matky trpící ztrátou syna" neměl ještě přesahující význam v podobě pastore, či společné útechy. Po válce bylo takovýchto žen, matek zabitých synů, jistě mnoho, jistě jich velká část přicházela do kostela, do svého společenství, kde odevzdávaly svou bolest Bohu. Farský zdůrazňoval sociální zakotvení CČS, pospolitost a služebnost lidem, s tím se pojí i naslouchání a vzájemná podpora, vždyť existovaly i sbory sester, které pravidelně navštěvovali nemocné, nebo jinak nemohoucí členy církve. V tomto duchu mohla ona hluboká procítěnost textů působit, jako pomocný prostředek "vyzpívání se" pro ženy v poválečné situaci.

6. Stručný výklad náboženské nauky

"Stručný výklad náboženské nauky" připojený k 1. vydání *Farského zpěvníku* je jedním z nejdůležitějších zdrojů poznání Farského věroučného výrazu.¹³⁹ Ve výkladu nacházíme Farského pojetí, jakým směrem by se měla ubírat věrouka CČS. Součástí tohoto výkladu jsou také poznámky k některým věroučným článkům římskokatolickým.¹⁴⁰ Tyto poznámky slouží, jako krátké objasnění základního postoje k nim. V těchto vyjádřeních právě nalezneme i některá vztahující se k otázce Marie a to přímo i nepřímo. Není zřejmě bez významu, že Marii nacházíme až zde v části vyjádření se k nauce římské a nikoli v části předchozí, která pozitivně sděluje nauku CČS. Tento Farského výklad později (1925) vyšel také samostatně jako útlý spisek *CČS: Stručné informace o náboženských názorech, úkolech a organizaci církve československé*,¹⁴¹ který je o některé části doplněn a v některých pasážích mírně upraven. Co se našeho tématu týče, zůstává tato verze Farského náčrtu věrouky nové církve beze změny. V našem přehledu budeme tedy na oba výklady odkazovat paralelně.

O mariánské úctě zde Farský říká: "Zaslouží si jistě úcty 'mezi všemi ženami', poněvadž dala život Ježíšovi, strastně jej vychovala a v něm světu Spasitele dala. Zavrhuje všelikou pověřivou úctu mariánskou na místech poutních, připjatou na smyšlené 'zázraky' různých obrazů a sošek, zíráme přes to k matce Kristově jako vzoru matek a světic z největších postav v člověčenstvu. Neboť stěží naléztí lze života požehnanějšího v celých dějinách lidstva."¹⁴²

V tomto vyjádření se dotýká více bodů "římské" nauky, které rozebírá podrobněji. Farský nejprve začíná negativním vymezením se proti "staré římské" nauce. Např. úcta ke svatým se dle Farského nikterak neliší od úcty k "obyčejným" lidem, kteří si svým životem nějak zaslouhují úctu. Farský v zásadě nerozlišuje mezi lidmi, kteří žili dobrý a úctyhodný život a byli prohlášeni za svaté a těmi, kdo žili stejně kvalitní život a za svaté prohlášení nebyli. Prohlášení o svatosti rozdíl dle něj nečiní. Upozorňuje však na to, že i žijící člověk, který žije dobrý život je hoden úcty. Ten však je na tom o něco hůře, protože je stále ještě vystaven chybám a pokleskům, mrtvý už nikoli. Proto je úcta prokazována zemřelým, protože jejich život je již dokonán. Přesto upozorňuje, že ani svatí nejsou nikdy

139FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 193-216; KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 82.

140FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 213-216.

141FARSKÝ, Karel. *CČS: Stručné informace o náboženských názorech, úkolech a organizaci církve československé*. Praha: Nákladem Ústřední rady CČS. Tiskem knihtiskárny "Blahoslav", 1925.

142FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 213-214; FARSKÝ. *CČS: Stručné informace*. 1925. s. 52.

bez chyby a v tomto kontextu vyzdvihuje, že ke svatosti je povolán každý¹⁴³ - Mt 5,48: "Buďte tedy dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec."

Stejně tak nemá dle něj smysl mluvit o svatých jako o těch, kteří se za nás přimlouvají u Boha. Máme však dle Farského mít před očima jejich život jako vzor a jednat podle jejich příkladu, chápat Pravdu Boží, tak jak ji chápali a prožívali oni. Když, tak budeme jednat, tak se budeme učit jejich ctnostem a svůj život postavíme na jejich díle.¹⁴⁴

Dále Farský odmítá zázračnou moc obrazů i soch, které považuje jednoduše za "vypouklé obrazy", lhostejno zda zobrazujících Marii či kohokoli jiného. Obrazy ani sochy nemají nadpřirozenou moc, jejich hodnota je umělecká a historická. V kostelech býti mohou, aby lidem připomínaly ctnosti oněch zpodobněných lidí. Slouží nejen estetice, ale i mohou mít i edukativní rozměr. Nevkusné obrazy by se raději měly uložit, ty které znázorňují nepravdu, smyšlenost, nebo něco ukrutného, nijak člověka nepovznášejí a není tedy důvod je vystavovat a mají býti uloženy do muzejních sbírek. Nevyhovující sochy, které nelze snadno přemístit, mají být opatřeny vysvětlující cedulkou, aby sloužily jako výstraha z dob minulých - např. sochy s násilnými motivy.¹⁴⁵

Vzhledem k Marii se dá říct, že její obrazy mohou být v kostele a plnit své estetické a povznášející funkce, jejich prostřednictvím si připomenout Mariiny zásluhy, ale není přípustné se k obrazu modlit.

Také pouti jsou přesunuty Farským do roviny světšější, a sice mají být vnímány jako "výlet" za přírodou, památkami. Avšak na pouti za zázračnými místy či obrazy je, jak vidno z výše uvedeného, nahlíženo jednoznačně odmítavě. Farský dokonce poznamenává, že pouti s úmyslem návštěvy zázračných míst, obrazů, soch, ostatků atd. jsou projevem pověřivosti a často i cíleného podvodného jednání.¹⁴⁶

S tím také souvisí Farského vyjádření k zázrakům. "Zázrakem rozumí se děj, nebo událost, která vymyká se pravidelnému řádu světa a věčným zákonům přírody."¹⁴⁷ Dále Farský definuje zázrak jako pozměněnou Boží vůli, ale zároveň dodává, že Bůh je neměnný "... Bůh měnlivý přestal by býti bohem, nebyl by."¹⁴⁸ Víra v zázraky je dle něj v rozporu s vírou v Boha, a proto je nepřípustná. To co se nedá vysvětlit, se objasňuje tak

143FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 213; FARSKÝ. *CCS: Stručné informace*. 1925. s. 51-52.

144FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 213; FARSKÝ. *CCS: Stručné informace*. 1925. s. 52.

145FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 214; FARSKÝ. *CCS: Stručné informace*. 1925. s. 53.

146FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 214; FARSKÝ. *CCS: Stručné informace*. 1925. s. 54.

147FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 216; FARSKÝ. *CCS: Stručné informace*. 1925. s. 56.

148FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 216; FARSKÝ. *CCS: Stručné informace*. 1925. s. 56.

dlouho, až se vysvětlení najde. Vysvětlení musí být v souladu se zákony světa a přírody.¹⁴⁹ Do této kategorie bychom mohli jistě zařadit i narození z Panny, ačkoli se zde o něm Farský výslovně nezmiňuje.

Farského vyjádření se k Marii má však také neméně podstatnou již výše zmíněnou pozitivní stránku: "... zíráme přes to k matce Kristově jako vzoru matek a světici z největších postav v člověčenstvu. Neboť stěží naléztí lze života požehnanějšího v celých dějinách lidstva."¹⁵⁰ Marie, jakožto matka Kristova je vzorem všech matek. Právě pro to, kým se Kristus stal, vidíme, jak velkou a dobrou matkou Marie je. A právě kvůli této své velikosti a schopnosti je Farským směle označena za vzor matek, za vzor mateřství. Je označena také za světici (!) a přidána k největším postavám v člověčenstvu, tedy téměř po bok Ježíšův.¹⁵¹ Závěrečné vyjádření tento soud jen potvrzuje. Farský se tedy nejprve negativně vymezuje proti známým tradičním znakům, které provázely mariánskou úctu, avšak přesto v pozitivním vyjádření se vůči její osobě, kým Marie pro něj a pro CČS je, nešetří superlativy.

6.1 Odlišné názory v CČS o věcech víry

Do našeho okruhu "zpěvníkových" věroučných výkladů, pak náleží také pozdější kapitola - "Odlišné názory v CČS o věcech víry",¹⁵² která byla připojena k 7. a 8. vydání *Farského zpěvníku*. Na první pohled nevykazuje změny postojů ohledně otázky Farského postoje k Marii oproti vyjádření ve "Stručném výkladu náboženské nauky" z vydání prvního. Farský zde píše, že "Matku Kristovu Marii ctíme nade všechny ženy pro její tak požehnané mateřství."¹⁵³ Ovšem pokud se na toto vyjádření podíváme v kontextu celého textu, dojdeme k jinému názoru. Nikoli snad, že by se jednalo o nějakou změnu, ale spíše o novou informaci, či o potvrzení dřívějšího tušení, a sice tušení o relativně vysokém Farského hodnocení Marie. "Odlišné názory ve věcech víry" mají totiž strukturu vyznání, na něž navazují krátké odstavce v otázkách svátostí a jím blízkých témat (odpustky a očištec). Z dvanácti tezí, které zde nacházíme, první z nich jsou uvedeny slovem "věříme".

149FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 216; FARSKÝ. *CČS: Stručné informace*. 1925. s. 56-57.

150FARSKÝ. *Zpěvník*. 1. vyd. 1922. s. 213-214; FARSKÝ. *CČS: Stručné informace*. 1925. s. 52.

151Tato adorace Marie by mohla svádět k úvahám o míře rovnosti mezi Marií a Ježíšem ve Farského pojetí.

Jak je však patrné v neobvyklých vyjádřeních *Československého katechismu*, tak Marie se ani zde nedostává po bok Ježíše, co by mu vzdáleně rovna a přenechává toto místo Buddhovi, Sokratovi, Muhamadovi atd. FARSKÝ, Karel a František KALOUS. *Československý katechismus: Učebnice pro mládež a věřící církve československé*. V Příbrami, 1922. s. 11.

152FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 295-297.

153FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 295.

Farský tak uvádí víru v Boha, boží Prozřetelnost,¹⁵⁴ soud, Krista a Ducha božího. Za těmito vyznáními bezprostředně následuje již uvedené tvrzení o Marii, v níž nevěříme, avšak "ctíme" ji, následované oznámením, už nikoli vyznáním, o církvi, bibli, zlu, zázracích/magii a zlých duších. Marie je tedy Farským umístěna na rozhraní mezi vyznání víry a oznámení, řekněme, přesvědčení. Není předmětem víry, avšak je předmětem úcty a dostává se jí důstojného místa hned vedle Ducha svatého a to dokonce před církví.

¹⁵⁴Mezi vyznáním o boží Prozřetelnosti a soudu ještě nacházíme vyjádření o víře v život po smrti, které však z nám neznámého důvodu neobsahuje slovo "věříme".

7. Československý katechismus

Československý katechismus je psán klasickou formou číslovaných otázek a odpovědí a je rozdělený do čtyř částí, které se dále dělí na jednotlivé sekce. Vydání *Katechismu* zapůsobilo ve své době jako třaskavina, která urychlila ukončení tzv. "pravoslavné krize". A to z důvodu některých zcela problematických vyjádření a postojů v něm obsažených. Některé Farského pozice byly dlouhodobě známé avšak vyjádření o téměř rovnosti Ježíše, Buddhy, Sokrata ad. bylo novum, které vyvolalo pochopitelné pohoršení, zvláště ze strany zastánců pravoslavné orientace.¹⁵⁵

V otázce Marie *Katechismus* zůstává zcela v linii Farského uvažování o této otázce. Jedinou konkrétní zmínku o Marii nalezneme v první části nazvané "Náboženství" v sekci B "Poznávání Boha" v bodu číslo 17. a to: "Kdo učil Ježíše už od dětství býti za jedno s Bohem? **Josef a matka Maria** učila Ježíše býti zajedno s Bohem. Luk 2,41-52."¹⁵⁶ Ježíšovo delší setrvání v Chrámu, Farský hodnotí kladně, jako výraz upřímné zbožnosti a touhy po vědění. Tato epizoda bývá tradičně, řečeno s Farským "většinou církví", vykládána jako zjevení a potvrzení Ježíšova božského původu, jeho Synovství a příslušnosti k Otci. Farský však ji vykládá zcela v duchu, který můžeme pozorovat v celém jeho díle, jako výsledek dobré výchovy.¹⁵⁷ Pokud se podíváme na dvě otázky, které této v *Československém katechismu* předcházejí, nepřekvapí nás důraz na rodičovské vedení dítěte k Bohu, a to nejen slovy, ale i svým jednáním. "15. Od koho se má nejprve člověk učit jednotě s Bohem? Člověk se má učit jednoty s Bohem nejprve od **rodičů**. Přísl. 1, 7-9. 16. ... Kdo jsou první spoluvůrcové ve světě? První spoluvůrcové boží ve světě jsou **otec a matka**. Přísl. 6, 20-23; 23, 22-26."¹⁵⁸

155KAŇÁK. *Dr Karel Farský*. 1951. s. 85; KADERÁBEK, V. a Z. TRTÍK. *Život a víra ThDr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav, 1982. s. 64-65; SPISAR, Alois. *Ideový vývoj církve československé*. Praha: Blahoslav, 1936. s. 190-191; MAREK, Pavel a Martin, LUPČO. *Nástin dějin pravoslavné církve v 19. a 20. století: prolegomena k vývoji pravoslavní v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v letech 1860 – 1992*. Brno: CDK, 2012. s. 62.

156FARSKÝ a KALOUS. *Československý katechismus*. 1922. s. 4. (zvýraznění původní).

157Více viz kap. 8.1 této práce - postila č. 118.

158FARSKÝ a KALOUS. *Československý katechismus*. 1922. s. 4. (zvýraznění původní).

8. Postily

"Kdo chce porozuměti postilám Farského a zhodnotit je spravedlivě, ten se musí zamyslet nad dobou, kdy byly psány a zveřejňovány, a nad duchovní situací té doby. To ovšem znamená zamyslet se nad dobou, kdy československá církev vznikala, proč, z jakých důvodů, nač a za jakým účelem byla vyvolána v život."¹⁵⁹

Postily jsou Farského promluvy z let 1921 – 1924, které vycházely v *Českém zápase*. Při příležitosti 25. výročí Farského úmrtí byly v roce 1952 vydány jako soubor a navíc rozšířené o další Farského kázání. "V nich totiž jasně vidíme, že Farský vedl, určoval vývoj, dal nové církvi program, duchovní náplň, život."¹⁶⁰ V otázce Farského postil budu vycházet z původního vydání Farského *Naše Postyla* z roku 1925,¹⁶¹ spolu s pozdějším vydáním Kaňákovým doplněným o další texty z *Českého zápasu* z roku 1952.

Obraz Marie, matky Páně, je v postilách rozbit do malých střípků rozestých do celé Farského "postilní" tvorby. Cílem této kapitoly je tyto střípky shromáždit, představit, dále shrnout, co o Marii Farský v postilách říká, v jakém kontextu, na které biblické texty jsou postily psány a s jakým motivem/záměrem působení.

Celkem se ve sbírce z roku 1952 nachází 169 postil, přičemž s postavou Marie je provázáno 11. Stěžejními texty této kapitoly jsou postily číslo 93 a 134, ve kterých nalezneme ucelené vyjádření Farského k osobě Marie. Další postily budou sloužit pro dokreslení obrazu, který nám z postilní sbírky vznikne. Jedná se o odkazy kusé, někdy pouze o výskyt Marie v evangeliu bez dalšího reflektování i o texty tematicky propojené s atributy Marie, které jí Farský přisuzuje, ale ona sama v nich není přímo zmíněna, jedná se o texty věnující pozornost výchově člověka, rodičovství, křtu, celkovému přístupu společnosti k dětem, rodinám a mezilidským vztahům. V našem výkladu však nejprve právě těmi vedlejšími postilami začneme, abychom získali určitou představu, a teprve potom budou analyzovány ony zmíněné postily nejdůležitější.

8.1 Marie na okraji

Začneme čtyřmi postilami vztahujícími se k textu Lk 2,1-20. Jedná se o tradiční vánoční texty a je tedy prvoplánově očekávané, že se v nich matka Ježíše, rodička

159SPISAR, Alois. *Ideový obsah postil Dr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav, 1952. s. 3. (podtržení původní).

160FARSKÝ, Karel. *Postily*. Praha: Blahoslav, 1952. s. 5. (Slovo z předmluvy, jejímž autorem je pravděpodobně M. Kaňák).

161FARSKÝ, Karel. *Naše postyla: sbírka prostých výkladů a úvah k evangeliu Ježíšovu*. Praha: Nákladem vlastním - tiskem knihtiskárny "Blahoslav", 1925.

nemluvnátka v jesličkách, objeví. Pokud se podíváme na všechny čtyři vánoční texty, pak můžeme říct, že přímo se "svaté rodině" nevěnuje žádný z textů. V letech 1921¹⁶² a 1923¹⁶³ nenajdeme jediný odkaz na rodiče, rodinu apod. V textu z roku 1922¹⁶⁴ se setkáme s jedním odstavcem, ve kterém je reflektováno Ježíšovo narození, mluví se zde o: "... ubohé rodině, kterou potkala radostná událost ve stáji."¹⁶⁵ Pozornost Farský v textu věnuje spíše pastýřům a výroku "*A po zemi pokoj lidem dobré vůle!*".¹⁶⁶ Text z roku 1924 se ovšem rodině, narození nového života a jeho uvítání a oslavě věnuje, nalezneme zde i přímý odkaz na Marii i Josefa. Jedná se o postilu č. 169. s názvem "Narodil se nám?". Pokud očekáváte vánoční text, který "pohládí po duši", pak budete zklamáni. "Slavíme vánoce obžinkami a hrajeme si na betlémské pastýře. Ono však mnohem více je potřebí opatřiti Ježíškovi novorozenému, t. j. lidstvu rodičímu se a majícímu se roditi, dobré, pečlivé a vzdělané matky Marie a starostlivé otce Josefy, obojí naplněné posvátnou úctou k potomstvu svému hned již před jeho početím."¹⁶⁷ Lidé jsou podle Farského sice vychovávaní a vzděláváni ale špatně cílíme hodnoty a směr vzdělání a výchovy, a tak, i když má člověk ve škole samé jedničky a to i z náboženství, neznamená to, že je z něj dobrý člověk. Člověk potřebuje vychovávat k pravému lidství a v tom nám má být vzorem Marie, jako dobrá, pečlivá a vzdělaná matka.

Dvakrát nalezneme promluvu vztahující se k Lk 2,41-52,¹⁶⁸ který uvádí postily z let 1923 a 1924. První z nich je věnována dětské náboženské výchově a druhá náboženskému symbolismu. Postila z roku 1923 "Dětská výchova náboženská" neobsahuje v samotném textu zmínku o Marii, ale věnuje se tématu výchovy a její důležitosti pro život "Nenasytíte-li ji (duši) pravdou, bude se opájeti hříchem."¹⁶⁹ Postila odpovídá Farského konceptu Mariiny funkce, tedy vychovatelské zásluhy a motivační vzor pro nás, říká: "Zasyťte dětské duše hojností pravdy, jasně a laskavě podávané, životně aplikované, a nebudeme musit naříkat, že se děti kazí cowboyovskými snímky z biografů a loupežnickými detektivkami."¹⁷⁰

Druhá postila číslo 118 vázaná na text Lk 2,41-52 z roku 1924 "Náboženský

162FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 41-44. (Postila č. 16 - "Hod Vánoční 1921").

163FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 354-358. (Postila č. 116 - "Kristus a křesťanství"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 14-18. (Postila č. 5 - "Kristus a křesťanství").

164FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 182-186. (Postila č. 67 - "Vánoční").

165FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 184.

166FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 186. (kurzíva původní).

167FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 542. Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 14.

168Na tento biblický text je odkazováno i v *Československém katechismu*. Viz kap. 7. této práce.

169FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 195. (text v závorce autorka práce KS).

170FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 195.

symbolismus"¹⁷¹ Marii reflektuje. Farský o ní říká, že prvotní náklonnost k náboženskému bádání byla Ježíšovi vštípena matkou, která si však nedokázala představit, do jakých úctyhodných rozměrů Ježíšova víra vyroste. Je zde charakterizována jako zbožná a dobrá matka, která mu vyčítá, že se ztratil a je jí odpovězeno, že nebyl důvod jej hledat, on je v domě "Otce svého". Farský toto vykládá tak, že Ježíš říká rodičům: "Vy jste si to odbyli a jdete domů. Já však chci v tom náboženském zážitku zůstat; já si jej chci zachovati a musím jej v sobě pěstovati..."¹⁷² Dále je zde stavěn rozpor v pohledu na velikonoční poutě do Jeruzaléma, kdy prostí rodiče nechápou Ježíšovo nadšení z nich, protože pro ně, stejně jako pro většinu ostatních poutníků, jde pouze o povinnost, symbolický náboženský projev společenství, kdežto pro Ježíše jde o čas náboženského vzdělávání a povznesení.¹⁷³

Text Lk 2,22-32 je použit pouze jedenkrát a setkáme se s ním v postile číslo 22. s názvem "Světlo k osvětě národů". Úvodní text zmiňuje Marii jmenovitě, soustředí se na dobu po narození Ježíše, konkrétně na přinesení dítěte do Chrámu. Tento obřad probíhal dle židovské tradice 40 dní po narození dítěte, které je při přinesení zasvěceno Hospodinu a je za ně přinesena oběť.¹⁷⁴ V samotném textu se Marii pozornost nevěnuje, je spíše zaměřen na novorozené děti a porovnání přístupu k nim v ŘKC a CČS. Odkazuje se tu na zákon Mojžíšův. "Ještě dnes pokládáno jest novorozeně v církvi římské za nádobu zloducha, kterého z něho při křtu vymítá kněz, dýchaje do něj třikrát a zaklínaje: 'Vyjdi z něho, duchu nečistý!'"¹⁷⁵ Jelikož, dle Farského v CČS nejsou novorozenata "posedlá zloduchem", tak tato část obřadu při křtu chybí a Farský k tomu říká, že "... život sám není a nesmí být ničím štítivým. My vítáme novorozeně na svět s přirozenou radostí i v církvi a matce děkujeme za život nově světu daný, nabízejíce jí svoji pomoc k jeho výchově."¹⁷⁶ Toto je patrné v obřadu zvaném "Úvod rodičky s nemluvnátkem", při kterém je matka nejen vítána do společenství, ale je jí na srdce kladen důraz na dobrou výchovu potomka a přislíbena pomoc při výchově od náboženského společenství.¹⁷⁷

Taktéž jedinou zmínku biblického textu Lk 2,15-21 nalezneme v postile 17.¹⁷⁸ V textu postily se Marii nevěnuje žádná pozornost.

171 FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 369-374. (Postila č. 118 - "Náboženský symbolismus"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 27-33. V revidovaném vydání došlo ke změně názvu postily. V původním Farského vydání název zněl "Církevní sbor" - postila č. 7.

172 FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 373. Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 33.

173 Tomuto textu se věnuje také 7. kapitola této práce.

174 Lv 12.

175 FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 58.

176 FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 58.

177 FARSKÝ. *Zpěvník*. 8. vyd. 1927. s. 309.

178 FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 44-45. (Postila 17. "Jména Ježíš(1.Ledna)").

Dvě postily nás zavedou na svatbu v Káně J 2,1-11.12. První z textů¹⁷⁹ nese postavu Marie pouze v evangeliu, za zmínku ovšem stojí myšlenka, která se nese i druhým textem a to "Nežít sobě, nýbrž chtít žít a pracovat druhým a přispívat tak ke zlepšení..."¹⁸⁰ Druhý text z roku 1923 nese název "Ježíš na svatbě".¹⁸¹ Marie je v textu označena jen jako matka. Farský se zaměřuje na situaci, kdy došlo na svatbě víno. Konkrétně upozorňuje na zarážející odpověď, kterou dává Ježíš matce: "Ještě ne, ještě nepřišla hodina má."¹⁸² Matčino upozornění, že došlo víno, značí dle Farského, dvě možnosti co tím chtěla říct: 1. Je čas jít domů 2. Je čas na předání daru. Farský se přiklání k druhé možnosti. Farský říká: "*Nejde tu o to, jak pomohl těm dobrým chudákům, jak opatřil víno, z čeho, kde nebo odkud. Ale to je hlavní, že pomohl.*"¹⁸³ Podle slov jeho matky a i jejího napomenutí služebných - "Cokoliv by vám řekl, učíte!"¹⁸⁴ - usuzuje Farský, že matka byla do jeho plánu, obdarovat svatebčany, zasvěcena. Dále čteme, že tuto lidumilnou povahu měl Ježíš od své matky, z jejího chování je patrné, jak se těší, až její syn předá svatebčanům dar a tím jim udělá radost, protože nedostatek vína znamenal konec svatby, veselí a mohlo to přinést ostudu. Znovu je Farským připomenut důraz na to, že Ježíš je výsledkem dobré matčiny výchovy, zde to dokládá přinesením daru. Farský se nezajímá o to, jakým způsobem se tam víno vzalo. Zázrak je zcela v duchu Farského opomenut.

Letmou zmínku o Marii bez předchozí přítomnosti v evangeliu najdeme v postile číslo 110,¹⁸⁵ kde se o Ježíši mluví jako o živnostníkovi, který zanedbává rodinu: "Oni i matka jeho Marie nesli těžce, když Ježíš odcházel od živnosti a podle běžných pojmů živnost vlastně zanedbával, a s živností i je,..." Pro nás jsou však důležití ti "oni", na které Farský poukazuje, protože Ježíše uvádí jako prvorozeného z mnoha bratrů a sester. "... jakožto prvorozený musil patrně pomáhati živit ostatní rodinu, bratry Jakuba, Jozesa, Šimona i Judu, i sestry, jichž bylo nejméně tré, ježto mluví se v evangeliu o všech sestřích jeho, žijících v Nazaretě (Mat. 13, 55-56)."¹⁸⁶ S ohledem na Marii je to pro nás důležité dokreslení poznatku, který máme již z analýzy *Českého misálu*, a sice že Farský neguje Mariino trvalé panenství.

Pro dokreslení důležitosti výchovy člověka, myšleno správně cílené výchovy

179FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 50-51. (Postila 19. "K čemu člověk na svatbě").

180FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 51.

181FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 195-198.

182FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 196.

183FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 197. (kurzíva původní).

184FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 195.

185FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 333-337. (Postila 110. "Křesťanská reformace žádá si celého člověka");

FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 149-154. (Postila 40. "Křesťanská reformace žádá si celého člověka").

186FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 336. Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 152.

člověka a tedy i společnosti je uvedena postila 160 s názvem "Potřeba křtu".¹⁸⁷ Text této postily je o krutém chování matek a otců vůči svým dětem. Všichni byli pokřtěni, přesto v rámci svého křesťanského života se nijak nevyhýbají krutosti a vulgární mluvě vůči nejmenším. Jdou tak proti slovům Ježíše, který děti dává za příklad, neboť vyzývá: "Kdož koli by jednoho z takových pacholátek se ujal, mne se ujímá, a ne jen mne, nýbrž toho, od něhož poslán jsem."¹⁸⁸ Farský podotýká, že rodiče byli vychováni v tisícileté tradici křesťanské a hanebně se chovají ke svým dětem, hanebně se chovají ke svému okolí, proto vidí potřebnější křest pro dospělé než pro nemluvňata, která přijdou na svět, podle jeho víry, čistá a bez hříchu. Nutná je tedy dobrá výchova, aby rodiče nevychovávali děti ke hříchu, krutosti a hulvátství, ale k dobrému křesťanskému životu.

Převyprávění druhé kapitoly Matoušova evangelia nalezneme v postile 117. "Dítě nevítané",¹⁸⁹ kde Farský letmo zmíní, že mudrci našli Marii s děťátkem. Marie je zde označena jako "matka jeho" v textu se dále píše: "... dítě se narodilo v dobytčí stáji, matce dívce provázené letitým mužem."¹⁹⁰ Farský konstatuje, že dítě upoutalo pozornost tím, že se nenarodilo v domě, ale ve stáji, věkově rozdílným rodičům a více nerozebírá.

8.2 Marie v centru zájmu

Text z Lk 11,27-28 je úvodem ke stěžejní postile našeho tématu "Blahoslavenství života plodného",¹⁹¹ tato postila se nachází pouze ve vydání z roku 1952 do knihy *Naše postyla* zařazena nebyla. Text evangelia je, jak je u Farského ostatně běžné, jeho vlastním překladem, v tomto případě rozšířeným navíc o uvedení do kontextu textu. U tohoto Farského překladu je třeba se nejprve zastavit. Farský překládá Lk 11,28: "A on pravil: 'Ovšemže; blahoslaveníť, kteří slyší slovo Boží a ostříhají ho.'"¹⁹² Běžný dobový překlad v podobě *Bible Kralické*, překládá: "On pak řekl: Anobř blahoslavení, kteříž slyší slovo Boží, a ostříhají jeho."¹⁹³ Současný překlad v podobě *Českého ekumenického překladu* pak uvádí: "Ale on řekl: 'Blaze těm, kteří slyší Boží slovo a zachovávají je.'" Jak vidíme, tak

187FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 512-514. (Postila 160. "Potřeba křtu"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 132-134. (Postila 35. "Potřeba křtu").

188FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 513. Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 133.

189FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 358-366. (Postila 117. "Dítě nevítané"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 19-27. (Postila 6. "Dítě nevítané").

190FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 360 ; Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 21.

191FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 276-280.

192FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 276.

193Citováno dle *Bibli Svata aneb vsecka Svata Pisma Starého i Nového Zákona: podlé posledního vydání Kralického z roku 1613*. Praha: Nákladem Britické i Zahraničné společnosti biblické, 1923.

Farského výraz "Ovšemže" i kralické "Anobrž" ČEP vynechává. Řecký text¹⁹⁴ začíná Ježíšovu tezi slovem *μενοῦν*, které můžeme přeložit jako *ovšem, ano*, ale také jako *spíše, naopak*.¹⁹⁵ ČEP zřejmě nechce rozhodnout pro nebo proti matce Ježíšově a tak o této částici raději mlčí. Farský však souhlasně s tradicí volí potvrzující variantu překladu. Což není samozřejmé. Vždyť tento text je jistou variantou na Mt 12,47-50 a Mk 3,32-35 - které Farský zmiňuje jako jedny z mála dalších textů Písma, které se k otázce mariánské úcty vyjadřují - které přímo staví rozpor mezi vztah k pokrevní rodině a vztah k těm, kdo žijí podle Boží vůle. Mohl spolu se svým atakem na římský mariánský kult i na základě tohoto textu skoncovat s Marií jako takovou. To však zjevně není Farského úmysl.¹⁹⁶

Dle Farského Ježíš v tomto výroku: "Zajisté,... míní i matku svoji a ji především mezi těmi blahoslavenými, kteří slyší slovo Boží a ostříhají ho."¹⁹⁷ Svým výrokiem nerozporuje blahoslavenost své matky, ale upřesňuje její zdůvodnění. Není blahoslavená proto, že mu fyzicky dala život a že se o něj materiálně postarala, ale proto, že to je žena bohobojná a podle toho také svého syna vychovala. Ježíš si je dle Farského vědom, že je dobrým a zbožným člověkem proto, že byl svou matkou takto vychován. To co jí činí blahoslavenou je život dle Boží vůle a Božího slova. "Ano, je blahoslavená matka, která má zdárného syna; ale ne pouze proto, že jej životu donosila a odkojila a odživila, nýbrž hlavně a především proto, že mu dala výchovu, naučivši ho mravní kázni z poznaného zákona Božího..."¹⁹⁸ Pro Farského je však také důležité, že Ježíš je příkladem toho, že člověk skutečně může být dobrý, této možnosti je pak dle jeho názoru člověk dogmatem o Ježíšově božství zbaven. Z našeho pohledu je však důležitější, že je tím dle něj zjeveno, že matka může být skutečně dobrou matkou, že výchova má smysl a funguje a že jejím výsledkem může být dokonce někdo takový jako Ježíš.¹⁹⁹ "Z dítěte živočicha nutno vychovati člověka."²⁰⁰

Otázka výchovy je vůbec u Farského zásadní, jak vidíme i jinde. ŘKC však dle něj držením pojetí dědičného hříchu vlastně výchovu odmítá. Farský říká, že touto naukou padá odpovědnost za špatnou výchovu jedince, a nenese na tom vinu ani společnost, ve

194Dle NESTLE, Eberhard, Erwin NESTLE, Kurt. ALAND a Barbara. ALAND. *Novum Testamentum Graece*. 27. Aufl., rev. Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung, 1979.

195TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*. 2. opravené vydání. 2001. In.: FRYŠ, Petr, Pavel NÁPRAVNÍK a Vladimír PETKEVIČ, ed. *Řecko-český Nový zákon: Novum testamentum graece: Nestle-Aland, 27. vyd. ; Nový zákon: český ekumenický překlad*. Přeložil Josef ŠIMANDL. Praha: Česká biblická společnost, 2011. 1555-1758. s. 1676.

196FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 276-277.

197FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 277.

198FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 277.

199FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 277, 279.

200FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 277.

keré se takovýto špatní jedinci pohybují. "Čeliti d'áblu je podle této nauky povinností Boha. A nedovede-li Bůh odstraniti d'ábla se světa a zbavit ho jeho moci, kdež pak člověk?" Z tohoto pohledu není v lidských silách nepodlehout zlému a zkaženému, když se již hříšníci rodíme. Jako tradiční církevní výbavu dítěte do života uvádí křest, tedy "polití dítěte-nemluvnátka vodou a několik magických, kouzelných formulí slovních" Tímto je dítěti zajištěno království nebeské, ale běda nekřtěným dětem, ty třebaže budou lépe vychováni a budou ctnostnějšími lidmi, tak království Božího nedojdou. Farský tuto nauku vidí jako špatnou a jako příčinu nezodpovědného přístupu k životu, který je pak nezodpovědný vůči celé společnosti. Vždyť církev chce po člověku pouze, aby se dal pokřtít a uznal její svrchovanost.²⁰¹

Dle Farského, tím že církev udělala z Marie "panenku" dopustila se na ní veliké křivdy. Jedním z prvních důsledků, které Farský vidí, že tím byla zamlčena její role jakožto matky. Tento Farského pohled je poněkud zvláštní a nesrozumitelný, pokud nemáme na zřeteli jeho misijní a pastorační zájem v lidech protikatolicky a vůbec proticírkevně naladěných.²⁰² Tento pastorační důraz je patrný již z úvodu této postily: "Ve dvou uvedených verších evangelia máme tu rozvinutý a rozřešený celý problém kultu mariánského. A poněvadž nyní v periodě letních poutí mariánských otázka kultu čili uctívání mariánského oživne, jest potřebí, abychom si jednou podle evangelia Ježíšova jeho zásady ujasnili."²⁰³ Není totiž přece důvod, aby se vylučovalo panenské početí s mateřstvím, stejně tak ani neposkvrněné početí Mariino, zachování Mariina panenství po Ježíšově narození a už vůbec ne Mariino nanebevzetí. Farského spojení odporu vůči mariánským dogmatům spolu s vyzdvižením její mateřské role nemá teologické ani logické opodstatnění. Avšak pokud máme na paměti jeho misijní hledisko, tak je to celkem srozumitelné. Farský přitakává protikatolickým náladám v odporu vůči racionálně nepřístupným dogmatům, avšak svým vlastním pojetím zachraňuje úctu k Marii jako takové. Tím že jí staví za vzor mateřství a výchovy vůbec, za vzor života dle Boží vůle, který má schopnost svým působením přenášet se na další a to hlavně na potomky.²⁰⁴

To ale není jediná námitka proti mariánskému kultu. Zvát Marii Pannou je dle něj útokem na její počestnost a otevřenými dveřmi pro její znevažování.²⁰⁵ "... i duchovenské

201FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 278.

202FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 279. Srov. TRTÍK. *Theologické úvahy*. 1952. s. 71.

203FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 276.

204FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 279.

205FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 279.

hostiny kořeněny bývají nejpustšími anekdotami a vtipy na počestnost matky Páně.²⁰⁶ Jak již řečeno - Farský však v případě Marie odmítá vylít dítě i s vaničkou. Odmítá s odložením mariánských dogmat odložit matku Páně z křesťanské víry vůbec. Naopak velmi kritizuje, že "... památka Mariina je z odporu k církvi vládnoucí znevážena obzvláště v církvích protestantských nemálo, takže tam o ní v nejlepší případě panuje blahovolné mlčení..."²⁰⁷

Vyznání Marie jako Panny také prý vede k vyloučení Josefa jakožto otce a vychovatele, ale dělá z něj pouze živitele. A tak obraz rodiny, která má být správně zvána svatou, stává se obrazem rodiny rozvrácené, která nikomu za vzor sloužit nemůže.

Farský tedy i přes své plamenné vymezení se vůči římskému katolicismu, odmítá se vymezovat vůči Marii samotné a staví ji před věřící nové církve jako hodnou úcty i následování. "My však, zato matce Páně vyznáváme, jak stojí psáno v evangeliu: Blahoslavený život, který Krista nosil, a prsy, jimiž byl odkojen; ovšemže, ale nejvíce proto, že je z oněch blahoslavených, kteří slyší slovo Boží a ostříhají ho."²⁰⁸

Beze zmínky v textu evangelia, ale za to s významným místem v textu postily samotné je postila 134. "Kniha nezavřená",²⁰⁹ kde se Farský věnuje problému mariánských dogmat. Marii a k ní vážící se dogmata používá jako příklad jím kritizovaného doplňování bible, které staví do kontrastu se soustředěním se na historického Ježíše evangelií. Ve vztahu k sněmu v Efezu (r. 431) a jeho prohlášení o Bohorodici, k dogmatu o Neposkvřněném početí Panny Marie, jejího doživotního panenství i o ve Farského době plánovaném vyhlášení dogmatu o Nanebevzetí Panny Marie,²¹⁰ vyjadřuje se Farský následovně: "V bibli o tom nikde ani zmínky; vůbec tam nezaznamenáno nic o smrti matky Kristovy. Ale neúprosná filosofie církevní nemůže nedospěti sem, kam dospěla. A bude musit dospěti i k tomu, že vyhlásí celý rod Mariin za neposkvřěný hříchem dědičným. To

206FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 280.

207FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 279. (Srov. pozdější vývoj teologie ČČS(H) a zvláště teologii Zdeňka Trtíka!).

208FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 280.

209FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 436-438. (Postila 134. "Kniha nezavřená"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 223-225. (Postila 59. "Kniha nezavřená"). K tématu doplňování bible v otázce mariánské se Farský vyjádřil i na Pracovním sjezdu ČČS: "Maria: Nepřijímáme ničeho než co je v bibli. A tam není ustavičného panenství. To je tradice od 5. století nazpět." *Protokol pracovního sjezdu církve č.s.l. dne 9. a 10. června 1920*. ÚAM ČČSH. s. 11.

210Prohlášeno za dogma církvi římskokatolickou až v roce 1950. Více např. POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*. Olomouc: Maticе cyrilometodějská, 2000. Nebo CEKOTA, Vojtěch. České ohlasy vyhlášení dogmatu o Nanebevzetí Panny Marie. *Teologické texty: Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie* [online]. 2005, 22(5) [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: www.teologicketexty.cz/casopis/2000-5/Ceske-ohlasy-vyhlaseni-dogmatu-o-Nanebevzeti-Panny-Marie.html.

je důsledná filosofie katolická."²¹¹ Dle Farského toto plyne od prvního dogmatu, jehož záměr byl v té době jistě zaměřen předně christocentricky a nikoli mariocentricky, tedy prohlášení o Marii, jakožto Bohorodici. "... kdo věří v článek víry effeské o Marii bohorodici, nemůže nevěřit v Neposkvrněné početí a konečně i v Nanebevzetí."²¹² Pro věřící ČČS z toho, dle Farského plyne, že mají vycházet z věcí, které činil Ježíš, nikoliv z toho co dělali lidé po něm. To co udělali lidé s křesťanstvím, se má přijímat na základě zdravého rozumu a shodě s Ježíšem samotným, musíme jít od Krista a ke Kristu.

8.3 Marie v postilách - shrnutí

Jak tedy vystihnout Marii v postilách? Sestavíme-li si její obraz ze všech dostupných textů, ať už se jedná o texty delší, velmi krátké, narážky či texty, ve kterých ona sama není jmenována, ale tvoří pozadí, na kterém tyto texty stojí, pak nebudeme příliš překvapení. Marie, matka Páně je v textech nositelkou jasného poslání, které se Farský snaží vstípnit do lidí. Slovy Aloise Spisara "Již častěji bylo zde řečeno a doloženo, že Farský cílem a účelem náboženství rozuměl život, jednání, činy a skutky, a nikoliv nauku, kterou považoval jenom za prostředek, za motiv neboli důvod mravnosti, mravního života."²¹³ Farského pojetí, či vypořádání se s úctou k Marii se nese v tónu odpovědnosti člověka, který odpovídá Bohu za svůj život. Je motivován touhou po výchově dobrého člověka, dobrého křesťana. Tohoto dobrého člověka má vychovávat společnost a v první řadě rodiče, jaký lepší výchovný vzor jim může být předložen, než matka Ježíše Krista - Spasitele. Z Farského díla je cítit velký behaviorální důraz, tedy důraz kladený na výchovu jedince "Je důležité, jak na jedince působí prostředí, jak jej stimuluje a jaké varianty chování vytváří."²¹⁴ Ostatně, jak již bylo dříve zmíněno, Farský dává obecně velký důraz na mravní výchovu jedince a postupně celé společnosti, což vede k morální a duchovní obnově společnosti. "Základem lidské společnosti je rodina. Chceme-li vychovávat společnost, pak musíme věnovat pozornost rodině."²¹⁵ Kritika, která se z úst Farského snáší na lidi, zároveň obsahuje apel na nápravu. "Úkolem a účelem náboženství je vést člověka,

211 Tyto Farského úvahy se zdají vzhledem k nedávnému vývoji v ŘKC jako nikoli úplně zcestné. Srov. Kardinálové požadují vyhlášení dogmatu o Mariině spoluvykupitelství. In: *Církev.cz: Katolická církev v České republice* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: www.cirkev.cz/archiv/080212-kardinalove-pozaduji-vyhlaseni-dogmatu-o-mariine-spoluvykupitelstvi.

212 FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 437. Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 224.

213 SPISAR. *Ideový obsah postil*. 1952. s. 93.

214 VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999. s. 10.

215 SPISAR. *Ideový obsah postil*. 1952. s. 106. (podtržení původní).

lidstvo k mravnímu dobru neboli vychovávat povahu člověka."²¹⁶ Toto stanovisko je patrné i z postil, kde není konkrétně Marie zmíněna, ale ve kterých věnuje pozornost výchově člověka, rodičovství, křtu a vůbec přístupu společnosti k dětem, rodinám a mezilidským vztahům. "Z dítěte živočicha nutno vychovati člověka."²¹⁷ Většina lidí chce své potomky dobře vychovat, Farský upozorňuje na to, že je důležité správně zacílit směr výchovy, protože to, co je v očích jedněch viděno jako dobré, nemusí být to, k čemu má směřovat "křesťanská dobrá výchova".²¹⁸

Po nastínění základních Farského teologických přístupů a principů ohledně vlivu a důležitosti výchovy člověka se nám nabízí otázka, zda jeho přístup dotažený do absurdních důsledků, nevede k názoru, že nebýt Marie nemáme Ježíše. Tato cesta jistě, ale není ta, kterou Farský chtěl církev vést. Marie má své stěžejní místo v Ježíšově životě i ve Farského teologii, ale jak říká Farský v postile 117, ona zasela zrnko víry, pečovala o něj, vychovávala jej a šla příkladem. Ve stručnosti se tedy dá říct, že Farský s postavou Marie, matky Páně, ve svém díle pracuje, není opomíjená, nepanuje zde "blahosklonné mlčení", naopak jsou jí přiznány zásluhy a Farský se o ní zmiňuje v převážné většině kladně, onou výjimkou je postila 117, kde je zařazená spolu s Josefem mezi "běžné lidi" kteří jednají ze zvyku a zároveň plní funkci "pozadí" na kterém vynikne Ježíšova výjimečnost.²¹⁹ Marie je dávana Farským za vzor lidem, vzhledem k tomu, že je žena, tak tíhneme k představě, že je dána za vzor opět ženám, ale rodičovskou a výchovnou roli mají v úloze oba partneři a tedy by se dalo mateřství rozšířit na rodičovství obecně. Ona je ta, co vychovala dobrého syna a vychovávala jej tím, že mu šla příkladem. Blahoslavená je proto, že slyší slovo Boží a jedná podle toho. Farský překládá Lk 11,28: "A on pravil: 'Ovšemže; blahoslaveníť, kteří slyší slovo Boží a ostříhají ho.'"²²⁰ Tedy křesťanští rodiče mají ve výchově svých potomků začít u sebe, být těmi, kdo se řídí zákony Božími, žít život "dobrého člověka". "... více je potřebí opatřiti Ježíškovi novorozenému, t.j. lidstvu rodícímu se a majícímu se roditi, dobré, pečlivé a vzdělané matky Marie a starostlivé otce Josefy, obojí naplněné posvátnou úctou k potomstvu svému hned již před jeho početím."²²¹

216SPISAR. *Ideový obsah postil*. 1952. s. 9. (podtržení původní).

217FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 277.

218FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 512-514. (Postila 160. "Potřeba křtu"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 132-134. (Postila 35. "Potřeba křtu").

219FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 358-366. (Postila 117. "Dítě nevítané"); FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 19-27. (Postila 6. "Dítě nevítané").

220FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 276.

221FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 542. Srov. FARSKÝ. *Naše postyla*. 1925. s. 14.

Závěr

Začněme naše závěrečné hodnocení tím, že se nejprve vyjádříme k Trtíkovu názoru, že nebyl pro Farského žádný jiný důvod věnovat se otázce Marie než vyrovnání se s katolicismem, ze kterého církev vyšla a tedy v posledku o vyjádření negativního charakteru. Svým způsobem je na tom jistě něco pravdy. Např. Marie je ve *Stručném výkladu* v sekci odlišností vůči římsko-katolickým názorům, do stejného řádu můžeme zařadit asi i kapitolku z 8. vydání *Zpěvníku*. V největší mariánské postile "Blahoslavenství života plodného" jde zase o pastorační vyjádření se kvůli probíhajícímu období mariánských katolických poutí. Přesto se zjevně nedá říci, že by toto negativní vymezení se nebylo následováno pozitivním zhodnocením a vyjádřením se k Marii. Farský se totiž velmi jasně vymezuje proti protestantskému vyškrtávání Marie.²²² Zároveň z našeho rozboru a hodnocení je vidět, že Farskému v celé jeho teologické práci jde o nové uchopení. Jsou jistě věci, které svým způsobem hází přes palubu, jako např. zázraky, ale jsou témata, která stojí o to zachovat pro novou církev. K takovým tématům patří bezpochyby Bůh, Ježíš, ale jak vyplývá z naší práce, takovým tématem je pro Farského i Marie. Marii Farský jednoznačně uchopuje nově, přehodnocuje starou teologii a dogmata atd., ale jde mu jednoznačně o zachování Marie jako součásti života nové Církve československé, a to součásti velmi důležité.

Ze sebrání střípků tohoto pro Farského nikoli centrálního, ale přesto nikoli opomíjeného, tématu a jejich analýzy vyplývá celkem jasný a zřetelný obraz - Farský se vědomě rozhodl pro ponechání Marie jako součásti života i víry nové církve, která však v jejím duchu byla nově uchopena, ostatně jako i vše ostatní. Marie od počátku je pro Farského předně žena, dívka, matka, která žila dle Božího slova a dala život Ježíšovi. Je hodnocena velmi vysoko jako blahoslavená a svatá, přirozeně po Bohu a Ježíši, ale přede všemi svatými, apoštoly i mučedníky. Z Farského nízké christologie pak plyne i zvýšené hodnocení Mariiny výchovné role, která je také velmi často dávana za příklad nejen matkám, ale rodičům obecně. Tak jako Ježíš je ve Farského teologii vzorem lidství, o které máme usilovat, tak Marie je vzorem mateřství/rodičovství, které má právě k takovému lidství přivádět další generace.

Pro CČSH samotnou, ale i pro ni v kontextu ekumenického rozhovoru, ze zjištěného plyne, že pokud církev bude vycházet z Farského, tak ať už uplatní na Marii jakýkoli výklad v duchu současné teologie, vědeckého poznání či pastorační potřeby, tak

²²²FARSKÝ. *Postily*. 1952. s. 279.

by bylo chybou budovat na tomto základě vysokou mariánskou zbožnost, ale i ignorování a nepřiměřené podhodnocování významu Marie je s odvoláním na Farského nepřijatelné. Pokud se CČSH rozhodne vzít Farského odkaz vážně, tak by se měla zařadit po bok církví, které Matku Páně vysoce hodnotí a mají v úctě. Jejím specifickým by však měl zůstat důraz na zživotnění této úcty v osobním životě věřících, v životě církve i společnosti.

Seznam použité literatury

BAUDYŠ, Prokop. *Římský missál: Mešní kniha církve svaté*. Praha: Cyrillo-Methodějské knihtiskárny (V.Kotrba), 1891.

BUJNA, Lukáš. Prameny a kořeny (Letní rozjímání o církevní a rodinné identitě). *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, **3**(2), s. 13-14.

BUJNA, Lukáš. *Vzývání Panny*. Plzeň: Plzeňská diecéze Církve československé husitské, 2017.

BUTTA, Tomáš, David FRÝDL, Jaroslav HRDLIČKA, et al. *Karel Farský: sborník věnovaný 90. výročí modernistického kněze, učitele a patriarchy Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2017. Blahoslav (Církev československá husitská).

CEKOTA, Vojtěch. České ohlasy vyhlášení dogmatu o Nanebevzetí Panny Marie. *Teologické texty: Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie* [online]. 2005, **22**(5) [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: www.teologicketexty.cz/casopis/2000-5/Ceske-ohlasy-vyhlaseni-dogmatu-o-Nanebevzeti-Panny-Marie.html.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Vánoce 1919*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1919.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit II., Doba po zjevení Páně a postní*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit III., Velikonoce 1920* Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit IV. Doba svatodušní 1920*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit V. Léto 1920*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit VI. Podzim 1920*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

FARSKÝ, Karel. *Český misál: Sešit VII. Podzim 1920*. Praha: tiskárna "Politika", vydáno péčí klubu reformního duchovenstva, 1920.

FARSKÝ, Karel. *Obřadní příručka pro Církev československou*. Nákladem vlastním - tiskem "Politiky", 1920.

FARSKÝ, Karel. *Přelom: Vzpomínkové feuilletony k dějinám CČS z r. 1919-1920*. Praha: Tiskem Národní tiskárny a nakladatelství, spol. s.r.o. v Praze - Nákladem vlastním, 1921.

FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních: doporučitelných bratřím a sestrám Církve československé, se stručným přídavkem věroučné nauky a modliteb*. 1. vyd. Praha: Nákladem vlastním, tiskem "Politiky" v Praze, 1922.

FARSKÝ, Karel a František KALOUS. *Československý katechismus: Učebnice pro mládež a věřící církve československé*. V Příbrami, 1922.

FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních: Doporučitelných bratřím a sestrám Církve československé, s přídavkem modliteb soukromých i obřadních*. 2. vyd. Praha: Nákladem vlastním - tiskem "Politiky", 1923.

FARSKÝ, Karel, J. PÍCHA a F. KALOUS. *Liturgie (Mše) pro Církev československou: Připojena též stručná odpolední a večerní pobožnost*. Praha: Nákladem vlastním - tiskem "Politiky", 1924.

FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních: Pro Církev československou. Vydání páté, bez not. Připojen návrh liturgie, odpolední pobožnost, obřad pohřební a některé modlitby*. 5.

vyd. Praha: Nákladem vlastním - tisk. knihtiskárny "Blahoslav", 1924.

FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních CČS: Přidány modlitby liturgické, obřadní i některé soukromé*. 6. vyd. Praha: Nákladem vlastním - tisk. knihtiskárny "Blahoslav", 1925.

FARSKÝ, Karel. *Naše postyla: sbírka prostých výkladů a úvah k evandéliu Ježíšovu*. Praha: Nákladem vlastním - tiskem knihtiskárny "Blahoslav", 1925.

FARSKÝ, Karel. *CČS: Stručné informace o náboženských názorech, úkolech a organizaci církve československé*. Praha: Nákladem Ústřední rady CČS. Tiskem knihtiskárny "Blahoslav", 1925.

FARSKÝ, Karel. *Zpěvník písní duchovních CČS: přidány modlitby liturgické, obřadní i některé soukromé*. 8. vyd. Praha: Nákladem družstva.- tiskem "Politiky", 1927.

FARSKÝ, Karel. *Postily*. Praha: Blahoslav, 1952.

HRADIL, Jan. *Identita?. Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2016, **96**(4), s. 3.

CHADIMA, Martin. *Dr. Karel Farský - I. patriarcha Církve československé (husitské)*. Hradec Králové: Královéhradecká diecéze Církve československé husitské, 2017.

CHURÁČKOVÁ, Alžběta. *"Česká mariánská muzika" Adama Václava Michny z Otradovic* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-07-09]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/123521/>. Bakalářská práce. Universita Karlova /Pedagogická fakulta/ Katedra hudební výchovy. Vedoucí práce PhDr. Magdalena Saláková.

KADERÁBEK, V. a Z. TRTÍK. *Život a víra ThDr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav, 1982.

KALOUS, František. Úsilí Dra Karla Farského o jednotnou liturgii v CČS. *Náboženská revue Církve československé*. Praha: Blahoslav, 1934, **VI**, 266-270; 330-334.

KALOUS, František. Br. Dr. Karel Farský, vzor duchovního církve československé. *Náboženská revue Církve československé*. Praha: Blahoslav, 1937, **IX**, 97-103; 129-137.

KALOUS, František. Farského kredo?. *Náboženská revue Církve československé*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1953, **XXIV(VI)**, 22-28.

KAŇÁK, Miloslav. *Dr. Karel Farský: O životě a díle prvního patriarchy církve československé*. Praha: Blahoslav, 1951.

KOVALČÍK, Zdeněk. Zpěvník Dr. Karla Farského: "Zpěvník písní duchovních doporučitelných bratřím a sestrám církve československé". In: BUTTA, Tomáš, David FRÝDL, Jaroslav HRDLIČKA, et al. *Karel Farský: sborník věnovaný 90. výročí modernistického kněze, učitele a patriarchy Církve československé husitské*. Praha: Církev československá husitská, 2017. Blahoslav (Církev československá husitská). s. 83-115.

KUČERA, Zdeněk, Jiří VOGEL a Martin CHADIMA. *Víra a služba: společenství Církve československé husitské v myšlení a praxi*. Chomutov: L. Marek, 2012. Pontes pragenses (L. Marek).

LOSSKIJ, Vladimír Nikolajevič. Přesvatá. *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2017, **5(1)**, s. 17-23.

LUKEŠ, Jiří. O Marii, matce Ježíše, nejen v Novém zákoně I. *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2015, **95(49)**, s. 3.

LUKEŠ, Jiří. O Marii, matce Ježíše II. *Český zápas: Týdeník Církve československé husitské*. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2015, **95(50)**, s. 3.

MAREK, Pavel a Martin, LUPČO. *Nástin dějin pravoslavné církve v 19. a 20. století: prolegomena k vývoji pravoslavi v českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi v letech 1860 – 1992*. Brno: CDK, 2012.

NESTLE, Eberhard, Erwin NESTLE, Kurt. ALAND a Barbara. ALAND. *Novum Testamentum Graece*. 27. Aufl., rev. Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung, 1979.

PARMA, Adolf. *Stabat Mater Dolorosa.: Pokus v hymnologii. Museum: časopis bohoslovců československých*. v Brně: Benediktinské Knihovny, 1906, **XL**, 28-30.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Nanebevzetí Bohorodičky ve světle dokumentů magisteria*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000.

SMETANA, Bedřich. *Tajemství (The Secret): Music files*. In: *ChoralWiki: the free choral music* [online]. U.S.A. 501(c): Wikimedia Foundation, 2005, 21. 3. 2018 [cit. 2018-06-27]. Dostupné z: [www2.cpdl.org/wiki/index.php/Tajemstv%C3%AD%C2%AD_\(The_Secret\)_\(Bed%C5%99ich_Smetana\)](http://www2.cpdl.org/wiki/index.php/Tajemstv%C3%AD%C2%AD_(The_Secret)_(Bed%C5%99ich_Smetana)).

SPISAR, Alois. *Ideový vývoj církve československé*. Praha: Blahoslav, 1936.

SPISAR, Alois. *Ideový obsah postil Dr. Karla Farského*. Praha: Blahoslav, 1952.

ŠTOJDL, Filip Michael. *Dopis Marii. Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, **3(2)**, s. 5.

ŠTOJDL, Filip Michael. *Panna Maria - matka křesťanů. Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, **3(3-4)**, s. 21-22.

ŠTOJDL, Filip. *Úvahy o Marii*. In: *Identita CČSH v duchovním životě a zbožnosti: sborník z teologické konference v Brně 26.-27.5.2016*. Praha: Církev československá husitská, 2016, s. 14-24.

TICHÝ, Ladislav. *Slovník novozákonní řečtiny*. 2. opravené vydání. 2001. In.: FRYŠ, Petr, Pavel NÁPRAVNÍK a Vladimír PETKEVIČ, ed. *Řecko-český Nový zákon: Novum testamentum graece : Nestle-Aland, 27. vyd. ; Nový zákon : český ekumenický překlad*. Přeložil Josef ŠIMANDL. Praha: Česká biblická společnost, 2011. 1555-1758.

TRTÍK, Zdeněk. *Theologické úvahy*. Praha: Blahoslav, 1952.

TRTÍK, Zdeněk, Otakar UNGERMANN a Ladislav ŠIMŠÍK. *Zpěvník Církve československé husitské*. Dotisk opr. 7. vyd. Praha: Církev československá husitská, 2005.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999.

ZÍTA, Lubomír. Kázání na Zvěstování Páně. *Preface: revue pro duchovní obnovu a otázky víry v životě křesťanů Církve československé husitské*. Plzeň: Teologický poradní sbor biskupa Plzeňské diecéze CČSH, 2015, **3**(2), s. 6-7.

Bibli Svatá aneb všecka Svata Pisma Starého i Nového Zákona: podle posledního vydání Kralického z roku 1613. Praha: Nákladem Britické i Zahraničné společnosti biblické, 1923.

Český zápas: Týdeník Církve československé husitské. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2015, **95**(49).

Český zápas: Týdeník Církve československé husitské. Praha: Ústřední rada Církve československé husitské, 2018, **98**(18).

Kardinálové požadují vyhlášení dogmatu o Mariině spoluvykupitelství. In: *Církev.cz: Katolická církev v České republice* [online]. [cit. 2018-06-30]. Dostupné z: www.cirkev.cz/archiv/080212-kardinalove-pozaduji-vyhlaseni-dogmatu-o-mariine-spoluvykupitelstvi.

Mariánský sloup na Staroměstském náměstí v Praze se stal rozbuškou v ekumenických vztazích v Česku. In: *Křesťanský magazín*. [zpravodajsko-publicistický pořad]. Režie

J. Rásocha. [online]. ČT2. 19. 11. 2017. [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1098528273-krestansky-magazin/217562215600014>.

Mariánský sloup se na Staroměstské náměstí nevrátí, zastupitelé byli proti. *IDnes.cz: Praha a střední Čechy* [online]. 15. 9. 2017 [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: https://praha.idnes.cz/mariansky-sloup-praha-staromestske-namesti-fm0-/praha-zpravy.aspx?c=A170915_063329_praha-zpravy_jj.

Protokol pracovního sjezdu církve č.s.l. dne 9. a 10. června 1920. ÚAM CČSH.

Stanovisko CČSH k mariánskému sloupu. [cit. 2018-07-03]. Dostupné z: <http://www.cesh.cz/dokumenty/3074-stanovisko-ccsh-k-marianskemu-sloupu.pdf>.

Základy víry Církve československé husitské se stručným komentářem: přijaté na 1. zasedání VI. sněmu dne 17. října 1971 jako oficiální nauková norma ve znění, .. Praha: Církev československá husitská, 2014. Blahoslav (Církev československá husitská).